

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ**

**Інститут бізнесу, менеджменту та маркетингу
Кафедра обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи**

Пояснювальна записка

до дипломної роботи бакалавра
на тему:

**Облік і аналіз витрат
виробництва основної діяльності
ТДВ «Фабрика «Трембіта»**

Виконав: студент групи ОА-41
напряму підготовки
071 «Облік і оподаткування»
Куземчак А.А.
Керівник к.е.н., доц. Грицак О.С.
Рецензент директор ТДВ «Фабрика
«Трембіта» Куземський М.В.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

Інститут бізнесу, менеджменту та маркетингу

Кафедра обліку, фінансів та готельно-ресторанної справи

Освітній ступінь бакалавр

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри обліку і аудиту

[Підпис] д.е.н., проф. П.М. Гарасим

«22» 10 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Куземчак Андрій Андрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Облік і аналіз витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта»

керівник роботи Грицак Оксана Степанівна, к.е.н, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “10” 02 2025 року №С-79

2. Термін подання студентом роботи 10.06.2025 р.

3. Вихідні дані до роботи

Статут, Наказ про облікову політику, первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, фінансова, статистична та податкова звітність ТДВ «Фабрика «Трембіта» за 2022-2024 роки, законодавчі і нормативні акти з питань обліку і оподаткування.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ. Розділ 1. Теоретичні основи обліку і аналізу витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта». Розділ 2. Економічна характеристика підприємства та оцінка стану обліку витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта» Розділ 3. Аналіз витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта». Висновки.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Лист 1. Методичні підходи трактування поняття «витрати». Лист 2. Класифікація нормативно-правового забезпечення обліку витрат та калькулювання собівартості продукції. Лист 3. Показники ефективності використання основних засобів ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки. Лист 4. Показники ефективності використання оборотних засобів ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки. Лист 5 Основні економічні показники фінансово-господарської діяльності ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки. Лист 6. Схематична візуалізація процесу обліку витрат виробництва в BAS Бухгалтерія. Лист 7. Аналіз показників структури операційних витрат ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 27.02.2025

Керівник роботи

(підпис)

Грицак О.С.
(прізвище та ініціали)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	<i>Вступ</i>	03.03.25 – 10.03.25	виконано
2.	<i>Розділ 1. Теоретичні основи обліку і аналізу витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта».</i>	11.03.25 – 31.03.25	виконано
3.	<i>Розділ 2. Економічна характеристика підприємства та оцінка стану обліку витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта»</i>	01.04.25 – 28.04.25	виконано
4.	<i>Розділ 3. Аналіз витрат виробництва основної діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта».</i>	01.05.25 – 19.05.25	виконано
5.	<i>Висновки.</i>	20.05.25 – 31.05.25	виконано

Студент

(підпис)

Куземчак А.А.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Грицак О.С.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Мета дипломної роботи – вивчити та проаналізувати теоретичні основи та практичні аспекти обліку й аналізу витрат виробництва основної діяльності на ТДВ "Фабрика "Трембіта", а також визначити шляхи для підвищення ефективності управління витратами.

Об'єктом дослідження є система обліку та аналізу витрат на ТДВ "Фабрика "Трембіта".

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти організації обліку і аналізу витрат основного виробництва, з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Дипломна робота виконана на підставі вивчення нормативно-правової бази, облікової документації та фінансових звітів ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки, з урахуванням актуальних вимог до ведення фінансової звітності.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і рекомендацій, списку використаних літературних джерел та додатків.

Ключові слова дипломної роботи: облік, аналіз, витрати, основне виробництво, рентабельність, фінансова звітність, BAS Бухгалтерія.

Сторінок – 66, рисунків – 11, таблиць – 17, використаних літературних джерел – 74.

ANNOTATION

The purpose of this thesis is to study and analyze the theoretical foundations and practical aspects of accounting and analysis of production costs of the main activities at TDV "Trembita Factory", as well as to identify ways to improve cost management efficiency.

The object of the research is the system of accounting and analysis of costs at TDV "Trembita Factory".

The subject of the research is the theoretical, methodological, and practical aspects of organizing accounting and analysis of the main production costs using modern computer technologies.

The thesis is based on the study of the regulatory framework, accounting documentation, and financial statements of TDV "Trembita Factory" for the years 2022-2024, taking into account the current requirements for financial reporting.

The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a list of used literature sources, and appendices.

Keywords of the thesis: accounting, analysis, costs, main production, profitability, financial reporting, BAS Accounting.

Pages – 66, figures – 11, tables – 17, references – 74.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»	7
1.1. Економічна сутність та класифікація витрат виробництва основної діяльності.....	7
1.2. Законодавче, нормативне та інструктивне регулювання витрат виробництва основної діяльності	18
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА СТАНУ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»	25
2.1. Аналіз фінансово-економічних показників господарської діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта».....	25
2.2. Практичні аспекти ведення обліку витрат виробництва основної діяльності на ТДВ «Фабрика «Трембіта».....	41
2.3. Сучасні комп'ютерні технології ведення обліку на на ТДВ «Фабрика «Трембіта» та їх практичне застосування	46
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»	52
3.1. Методика проведення аналізу витрат виробництва основної діяльності підприємства.....	52
3.2. Результати аналізу витрат виробництва основної діяльності підприємства на ТДВ «Фабрика «Трембіта».....	58
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

ТДВ “Фабрика “Трембіта” займає важливе місце у виробництві музичних інструментів в Україні, роблячи значний внесок у культурний і економічний розвиток країни. У сучасному економічному середовищі, що відзначається високою конкуренцією та швидкими технологічними змінами, підприємства зобов’язані забезпечити ефективне управління витратами виробництва для підтримки і збільшення своєї частки на ринку. Це завдання стає важливим не лише для досягнення короткострокових цілей, але й для забезпечення довгострокової стабільності та успішного функціонування компанії. Системи обліку і аналізу витрат, зокрема в контексті виробничих процесів, безпосередньо впливають на формування доходів підприємства і його прибутковість. Важливо розробити гнучку та ефективну методику обліку, що враховує специфіку діяльності фабрики, для побудови потужної системи менеджменту.

Ця робота має на меті дослідження практик обліку та аналізу витрат на виробництво ТДВ “Фабрика “Трембіта”, а також розробку рекомендацій щодо їх оптимізації. У процесі дослідження були поставлені конкретні завдання:

- визначити економічний зміст витрат;
- класифікувати витрати, пов’язані з виробництвом музичних інструментів;
- визначити основні завдання і принципи обліку витрат на виробництво;
- представити загальну організаційно-економічну характеристику підприємства;
- оцінити стан та структуру витрат на фабриці;
- провести фінансово-економічний аналіз діяльності ТДВ “Фабрика “Трембіта”;
- розглянути процес аудиту витрат на виробництво.

Об'єктом дослідження є чинна система обліку, аналізу і аудиту витрат виробництва ТДВ “Фабрика “Трембіта”, яка спеціалізується на виробництві музичних інструментів.

Предметом дослідження є організація та методика системи обліку, аналізу і аудиту витрат виробництва з урахуванням вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та використанням управлінських інформаційних систем обліку.

Процес дослідження проводився із застосуванням діалектичного підходу до вивчення сучасного стану обліку, аналізу та аудиту витрат виробництва. Під час вивчення обліку витрат виробництва та його вдосконалення використовувалися методи: групування, економіко-математичне моделювання, узагальнення, традиційні методи економічної статистики.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України, нормативні документи і спеціальні інструкції, наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, матеріали наукових праць та науково-практичних конференцій, статистичні дані, а також дані бухгалтерського обліку ТДВ “Фабрика “Трембіта”.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»

1.1. Економічна сутність та класифікація витрат виробництва основної діяльності

В умовах сучасної економіки вивчення витрат на виробництво основної діяльності компанії набуває стратегічного значення. Це забезпечує не лише виживання підприємства в умовах конкурентного середовища, але й визначає його майбутні можливості для зростання та розвитку. На прикладі ТДВ “Фабрика “Трембіта”, аналіз витрат дозволяє краще зрозуміти структуру витрат, що впливають на фінансові результати, а також оптимізувати процеси виробництва для підвищення загальної ефективності.

Актуальність даної тематики зумовлена зростаючими вимогами ринкової економіки, що потребує від підприємств більш детального контролю за ресурсами. Облік витрат має суттєвий вплив на прийняття управлінських рішень, побудову фінансових прогнозів і планів, а також на розробку стратегій щодо зниження витрат та підвищення рентабельності. Таким чином, дослідження в даній області слугує фундаментом для розробки інноваційних управлінських підходів, що здатні забезпечити довгостроковий успіх підприємства.

Витрати традиційно виступають однією з ключових економічних категорій, що відображають рівень ефективності використання ресурсів і прямо впливають на рентабельність господарської діяльності. Розуміння сутності витрат є фундаментальним для ефективного управління економічними процесами. Ця категорія має багатоаспектний характер, що зумовлює різноманітність наукових трактувань.

Теоретичні основи управління витратами активно вивчалися такими дослідниками, як І. О. Бланк, С. Ф. Друрі, Ч. Хорнгерн, Дж. Фостер, а також

українськими вченими, серед яких П. Й. Атамас, Ф. Ф. Бутинець, Н. В. Герасимчук, В. П. Завгородній, В. Я. Савченко, В. В. Сопко, В. Г. Лінник, Л. В. Нападовська, Л. В. Чижевська та іншими. Їхні дослідження торкаються різних аспектів обліку, калькуляції, аналізу, нормування і планування витрат. Незважаючи на численні дослідження, у сучасній економічній літературі все ще спостерігається відсутність однозначності у трактуванні сутності витрат, концепцій управління витратами, їхніх задач та методів.

Витрати займають важливе місце у загальному управлінні підприємством. Це пояснюється тим, що витрати безпосередньо впливають на фінансові результати компанії, визначають цінову політику, відображають рівень технологічного розвитку та організаційної структури виробництва. Окрім того, витрати слугують показником ефективності господарської діяльності через зіставлення витрат з отриманими результатами.

Сьогодні існує безліч підходів до визначення поняття “витрати”, що обумовлено, на думку О. В. Павелко, розглядом витрат з двох основних перспектив: як придбання засобів виробництва і як процес їх використання у виробничій діяльності [6]. Така комплексність підходів відображає багатогранність цієї економічної категорії у практиці управління.

Зокрема, П. А. Атамас підкреслює, що недостатній організаційний розподіл облікових функцій на фінансові та управлінські може знизити професійний рівень менеджерів і спеціалістів, що, в свою чергу, негативно позначиться на володінні методами управлінського контролю і аналізу, які є критично важливими для прийняття ефективних управлінських рішень [4]. О. І. Драган в своєму дослідженні акцентує увагу на необхідності повного та своєчасного відображення витрат в облікових системах як основи для вдосконалення виробництва. Він пропонує модель формування собівартості реалізованої продукції, яка може суттєво поліпшити ефективність виробничих процесів на промислових підприємствах [5].

Провідні українські дослідники наголошують на зв'язку витрат із собівартістю продукції. Ф.Ф. Бутинець використовує їх як "ресурси, спожиті у процесі отримання доходу", акцентуючи увагу на операційній складовій [1]. О.В. Олійник розширює це поняття, виділяючи два ключові компоненти:

- витрати виробництва - ресурси для створення товарів;
- витрати обігу - витрати на реалізацію продукції [2].

Зарубіжні дослідження пропонують альтернативні підходи. Австрійський економіст Ф. Візер у своїй теорії альтернативних можливостей доводить, що «дійсні витрати виробництва дорівнюють найвищій корисності тих благ, які суспільство могло б отримати при іншому використанні ресурсів» [3]. Ця концепція стала основою для сучасного розуміння альтернативних витрат.

Важливим аспектом є розмежування термінів:

- затрати - спожити ресурси у виробничому процесі;
- витрати - зменшення економічних вигод через вибуття активів (згідно з МСБО) [13].

Сучасні українські дослідники (М.С. Пушкар, З.Р. Задорожній) підтримують, що "управління витратами - це система принципів розробки управлінських рішень, заснованих на економічних законах"[8, 7]. Цей підхід дозволяє інтегрувати класичні теорії з сучасними методами фінансового менеджменту.

Розбіжності в трактуванні категорій витрат між науковими школами підкреслюють необхідний комплексний підхід до їх аналізу. Як зазначає В.Я. Фаріон, «ще синтез різних концепцій дозволяє створити ефективну модель управління витратами в умовах ринкової економіки» [9] .

У сучасній науковій дискусії трактування витрат виробництва залишається предметом теоретичних дебатів. О.І. Павликівська в своїх працях наголошує, що ця категорія охоплює «обґрунтовані технологією витрати підприємства за конкретний період, незалежно від ступеня готовності продукції» [10]. Цей підхід акцентує увагу на часовому аспекті та комплексності обліку ресурсів.

Облікова парадигма отримала формалізацію в Національному стандарті П(С)БО 16, де витрати випускаються як «зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до скорочення власного капіталу (за операціями із власниками)» [10]. Дане визначення синхронізовано з концепцією IAS 1 «Представлення фінансової звітності», де підкреслюється зв'язок витрат із доходами [7].

Теоретична дихотомія між економічними та обліковими підходами детально досліджена М.Г. Кірдановим, науковець доводить, що «відмінності в інтерпретаціях впливають із різних цілей користувачів інформації – від стратегічного планування до фіскального контролю» [12]. Ця теза знаходиться підтвердження у роботах Р. Ентоні, який розмежовує поняття «витрати» для менеджерів та бухгалтерів [13].

Науково-методичні джерела були систематизовані та віднесені до одного з визначених підходів, що представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Методичні підходи трактування поняття «витрати» [74, с. 13-14]

Автори 1	Визначення витрат 2
Бланк І. А. [28]	Виражені в грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових і інших видів ресурсів на виробництво продукції.
Бондаренко Т.Ю. [29].	Витрати це достовірно оцінена величина економічних ресурсів, споживання яких в оцінюваному періоді призводить до змін у складі активів та зобов'язань та сприяє досягненню цілей діяльності підприємства у частині врахування ресурсної природи витрат та наголошенні на ефективності як обов'язкової умови їх здійснення
Бутинць Ф.Ф.[34]	Витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу (за виключенням зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками
Грещак М. Г., Коцюба О. С. [38]	Обсяг використаних ресурсів у грошовому вимірюванні для досягнення певних цілей.
Дробязко С.И. [41]	Витрати, це сукупність ресурсів усіх видів, виражена в єдиному грошовому вимірнику, згрупована за відповідними ознаками та використана в основних бізнес-процесах для досягнення поставлених задач

продовження табл. 1.1

1	2
Задорожний З.В. [45]	Тільки конкретні витрати ресурсів, тобто зовнішні або явні витрати.
Івашкевич В. Б. [49]	Відтік або інше використання активів і (або) виникнення кредиторської заборгованості в результаті відвантаження або виробництва товарів, надання послуг або здійснення інших операцій, які є основою діяльності господарюючого суб'єкта.
Ентоні Р. [46]	Грошове вимірювання суми видатків, що використовуються з певною метою.
Крушельницька О.В. [54]	Грошова оцінка матеріальних і трудових ресурсів, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, надання послуг.
Котляров С.А. [52]	Вартість ресурсів (матеріальних та трудових), які використовуються для виробництва продукції, отримання прибутку чи досягнення іншої мети організації.
Костякова А.А. [53].	Витрати – використання тільки тих ресурсів, які при визначенні прибутку суб'єктом господарювання розглядаються відповідно до доходів за звітний період
Мних С. В. [79]	Зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками).
Пастернак Я.П. [60].	Витрати це витрачання грошових коштів на придбання ресурсів для забезпечення процесу виробництва
Рудніченко Є.М. [63].	Відображають зміну майна (зміни активів) і використовуються при розрахунку фінансових результатів та обліку виробничої собівартості продукції
Савчук В. П. [64]	Зменшення активів або збільшення зобов'язань (пасивів), або поєднання того чи іншого у зв'язку з виробництвом і постачанням товарів у рамках діяльності підприємства.
Сопко В.В. [68].	Процес перетворення грошей на ресурси має характер витрачання й називається «витрати».
Сухарева Л. А., Петренко С.Н. [66]	Сума видатків, зазначених підприємством на момент придбання товарів або послуг.
Турило А М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. [72]	Вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.
Черткова Н.О. [77].	Витрати – це вартість усіх матеріалів та послуг, що витрачаються
Шумило Ю.О. [78]	Витрати, як економічне поняття, характеризує процес використання ресурсів підприємством у виробництві продукції з метою отримання економічної вигоди та зростання вартості капіталу

Аналіз визначень різних авторів щодо сутності поняття “витрати” свідчить, що більшість дослідників і нормативні джерела трактують витрати як використання економічних ресурсів. Це спільне розуміння підтверджує основну роль витрат у фінансовій діяльності підприємств. За різними авторами, витрати представлені як зменшення економічних вигод, відтік або інше використання активів, які призводять до зміни складу активів і зобов’язань, і що важливо – впливають на рівень капіталу.

Особливої уваги вартує підхід, що його підтримують такі автори, як Скрипник М.І., Костякова А.А., та Погорелов Ю.С., які підкреслюють важливість відповідності витрат доходам, для яких вони були здійснені [64]. Цей аспект узгоджується з принципом відповідності у фінансовій звітності, згідно з яким витрати повинні бути співвіднесені з доходами, що виникають як результат їх використання. Таким чином, цей принцип відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості фінансових звітів.

У ко [REDACTED] ті ТДВ “Фабрика “Трембіта”, що спеціалізується на виробництві музичних інструментів, інформація про витрати виступає критично важливою для ефективного управління товариством. Враховуючи їх вагому роль у формуванні прибутковості, своєчасна і точна інформація про витрати є запорукою дієвого управлінського впливу на їх рівень. Це, у свою чергу, є вирішальною умовою для забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Для забезпечення інформаційних потреб керівництва різних рівнів, таких як директор підприємства, головний економіст, працівники облікової та аналітичної служб, важливо виконати класифікацію витрат на основі певних критеріїв. Така класифікація повинна враховувати особливості організаційно-технологічних процесів на фабриці та обсяг окремих видів витрат. Економічно обґрунтований розподіл витрат є фундаментом для раціональної організації планування, обліку, аналізу, контролю над процесами виробництва, а також для калькуляції собівартості продукції. Він є важливим етапом у контексті управління

підприємством, особливо в галузі такого специфічного виду виробництва, як виготовлення музичних інструментів [63].

Різноманітність класифікацій витрат є важливим інструментом для оптимального управління ними і забезпечення ефективного функціонування підприємства. Класифікація дозволяє розподілити витрати на групи за певними загальними ознаками, що дає змогу краще зрозуміти закономірності їх формування та використання [54]. Чим більше критеріїв класифікації використано, тим глибше і деталізованіше можна досягнути природу витрат, що є ключовим для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Це підвищує рівень пізнання витрат як економічної категорії, розкриваючи їхню сутність та основні характеристики в умовах конкретного підприємства.

Класифікація є важливим інструментом не лише для розуміння витрат, а й для забезпечення сприятливих умов для реалізації стратегічних економічних завдань підприємства. Знання про класифікаційні групи витрат дозволяє управлінцям формувати більш точні прогнози, визначати оптимальні підходи до мінімізації витрат та підвищувати прибутковість підприємства [40]. Існуючі системи класифікації охоплюють різноманітні ознаки, такі як характер витрат, їх обсяг, час виникнення тощо, що створює підґрунтя для більш глибокого розуміння витрат в умовах швидкозмінного економічного середовища (див табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація витрат підприємства за основними ознаками [41, с. 126]

Ознака класифікації 1	Елементи класифікації 2
За економічним змістом	1. Матеріальні витрати. 2. Витрати на оплату праці. 3. Відрахування на соціальні потреби. 4. Амортизація. 5. Інші витрати
За напрямом діяльності підприємства	1. Промислова. 2. Транспортна. 3. Комерційна
За ступенем залежності від обсягів виробництва	1. Умовно-змінні витрати (залежать від обсягу виробництва). 2. Умовно-постійні (не залежать від обсягу виробництва або змінюються непропорційно зміні обсягу виробництва)

продовження табл. 1.2

1	2
За способом віднесення на собівартість одиниці продукції, робіт, послуг	1. Прямі, безпосередньо відносяться на собівартість продукції. 2. Непрямі, опосередковано належать до собівартості продукції
За статтями калькуляції	1. Сировина і матеріали. 2. Куплені вироби, напівфабрикати і послуги виробничого характеру сторонніх організацій. 3. Паливо та енергія на технологічні цілі. 4. Заробітна плата робітників. 5. Відрахування на соціальні потреби. 6. Витрати на підготовку й освоєння виробництва. 7. Загальновиробничі витрати. 8. Загальногосподарські витрати. 9. Втрати від браку продукції. 10. Інші виробничі витрати. 11. Витрати, пов'язані з продажем продукції.
За складом витрат	1. Прості (одноелементні). 2. Комплексні (складні)
За відношенням до технологічного процесу	1. Основні. 2. Накладні (витрати на організацію виробництва та управління).
Стосовно процесу виробництва	1. Витрати предметів праці. 2. Витрати засобів праці. 3. Витрати живої праці
За участю в процесі виробництва	1. Витрати виробничі. 2. Витрати на реалізацію продукції (комерційні)
За періодичністю виникнення	1. Одноразові. 2. Поточні 3. Періодичні
За процесом планування	1. Заплановані. 2. Незаплановані
За ступенем готовності продукції	1. Витрати на готову продукцію (роботи, послуги). 2. Витрати в незавершеному виробництві
За об'єктом управління	1. Витрати за географічними сегментам. 2. Витрати в місцях їх виникнення. 3. Витрати в центрах витрат. 4. Витрати в центрах відповідальності
За періодом	1. Витрати майбутніх періодів (відкладені витрати). 2. Зарезервовані витрати
За функцією управління	1. Маркетинг, матеріально-технічне забезпечення, збут.

При формуванні структури витрат операційної діяльності особлива увага приділяється витратам на виробництво, які мають найбільшу питому вагу і

відображають загальну ефективність функціонування підприємства. Для забезпечення ефективного обліку та управління операційними витратами, на підприємствах була розроблена відповідна система їхньої класифікації, представлена в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Види витрат за основними класифікаційними ознаками [49, с. 98]

Ознаки класифікації витрат підприємства	Види витрат за відповідними ознаками класифікації
1. За рівнем еластичності до обсягу реалізації продукції	1. Змінні; 2. Постійні
2. За змістом операційного процесу	1. Витрати, пов'язані з виробництвом продукції; 2. Витрати, пов'язані зі збутом продукції; 3. Повні витрати
3. За способом віднесення до конкретного об'єкту витрат	1. Прямі; 2. Непрямі
4. За відношенням до виробничого процесу	1. Основні; 2. Накладні
5. За економічним змістом	1. Матеріальні витрати; 2. Витрати на оплату праці; 3. Відрахування на соціальні заходи; 4. Амортизація основних засобів; 5. Інші витрати.
6. За статтями витрат з урахуванням П(С)БО	1. Сировина і матеріали; 2. Паливо, енергія на технологічні цілі; 3. Основна заробітна плата виробничих робітників; 4. Додаткова заробітна плата виробничих робітників; 5. Відрахування на соціальні заходи; 6. Витрати на утримання та експлуатацію обладнання; 7. Загальновиробничі витрати; 8. Витрати внаслідок технічного браку та інші витрати

Беручи до уваги визначення сутності понять “витрати” та “операційна діяльність”, які надані у НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8] і “витрати” у ПСБО 16 «Витрати» [10], операційні витрати для вітчизняних підприємств можна розглядати як вибуття активів, яке безпосередньо пов'язане з процесом виробництва або реалізації продукції. Це вибуття активів обумовлене дією структурних та функціональних факторів операційної діяльності, які, в свою чергу, сприяють набуттю конкурентних переваг у сфері діяльності за сучасних умов ринкової економіки. Запропоноване визначення ілюструє рисунок 1.1.

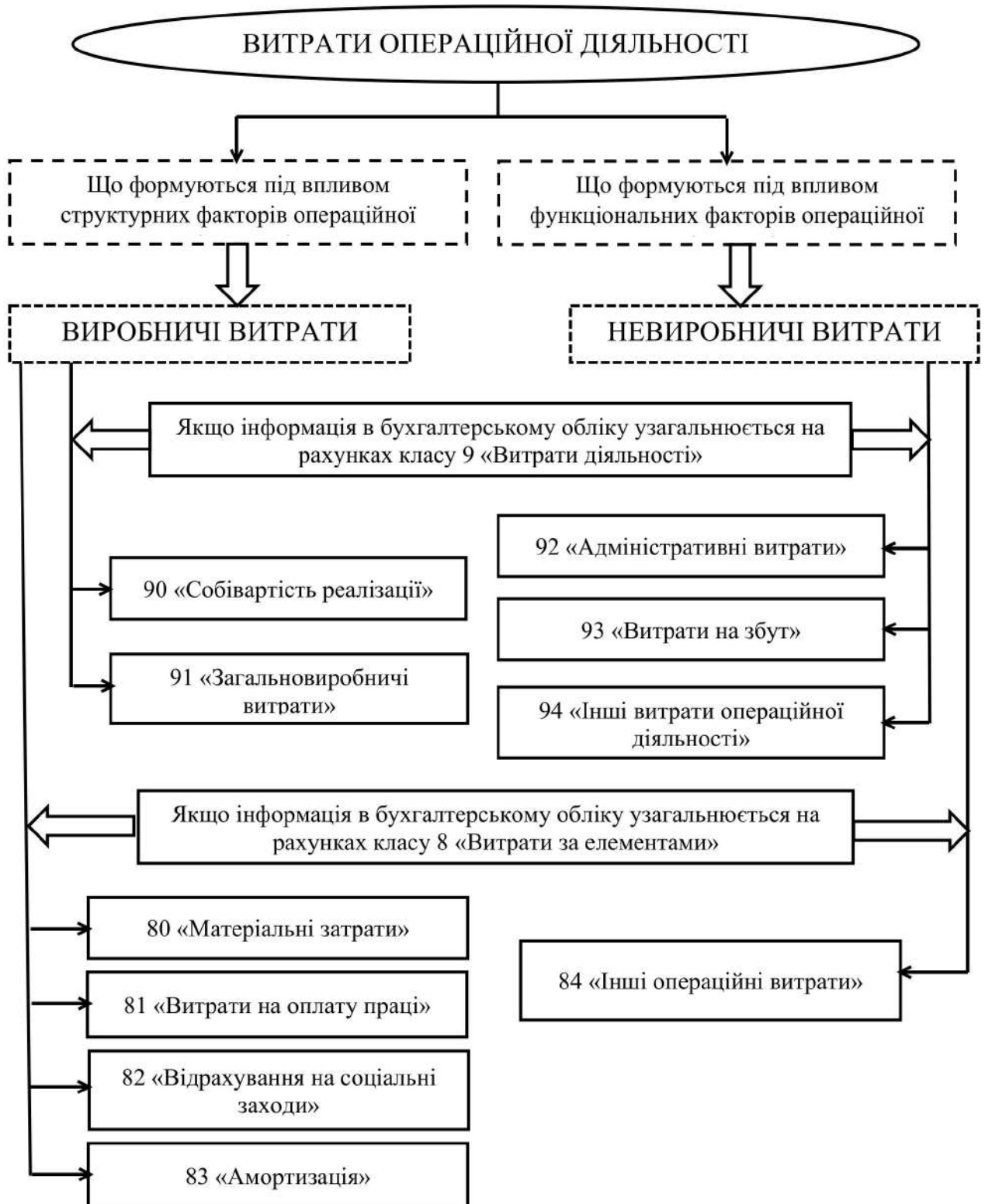

Рис.1.1 — Формалізована характеристика витрат операційної діяльності підприємства як обліково-аналітичного об'єкта [44, с. 12]

Слід зазначити, що витрати виробництва основної діяльності є центральною категорією, оскільки саме вони безпосередньо визначають собівартість продукції і, як наслідок, впливають на конкурентоспроможність підприємства на ринку. Вони характеризуються своєю складністю та багатокомпонентністю, і тому потребують ретельної класифікації для ефективного управління і аналізу. Ці витрати зазвичай класифікуються за різними ознаками, такими як:

1. За економічними елементами: охоплюють витрати на сировину і матеріали, затрати на оплату праці, амортизаційні відрахування та інші витрати.

2. За статтями калькуляції: включають прямі витрати, такі як матеріальні, трудові, виробничі, а також непрямі витрати, що входять до загальновиробничих та адміністративних витрат.

3. За функціональним призначенням: поділяються на витрати, які безпосередньо пов'язані з виробничим процесом, та витрати, що виникають у процесі управління і реалізації продукції.

4. За місцем виникнення: дозволяють визначити, де саме на підприємстві виникають ті чи інші витрати, і частіше за все пов'язані із конкретними підрозділами або технологічними процесами [41].

Завдяки детальній класифікації витрат виробничої діяльності підприємство може більш точно контролювати фінансові потоки, оптимізувати процеси виробництва та підвищувати ефективність своєї діяльності. Це сприяє створенню надійної основи для проведення стратегічного планування і досягнення фінансової стабільності.

У ході дослідження витрат операційної та виробничої діяльності нами встановлено важливість чіткого розуміння та ефективного управління цими економічними категоріями для досягнення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства. Витрати виконують ключову роль у формуванні собівартості продукції та визначенні загальної ефективності виробничих процесів.

Важливою складовою управління витратами є їх класифікація, що дозволяє структуровано підходити до аналізу та управління фінансовими ресурсами. Систематизація витрат за різноманітними ознаками надає можливість підприємству точніше визначати поточні потреби, регулювати фінансові потоки та стратегічно планувати подальший розвиток. Це, в свою чергу, відкриває нові перспективи для оптимізації витрат з метою зниження собівартості та підвищення прибутковості.

Таким чином, ефективне управління витратами стає невід'ємною умовою успішної діяльності підприємства, що забезпечує його рентабельність та стійкість на ринку у довгостроковій перспективі.

1.2. Законодавче, нормативне та інструктивне регулювання витрат виробництва основної діяльності

Аналіз нормативно-правового регулювання витрат виробництва основної діяльності є важливим елементом ефективного управління підприємством у сучасній економіці. Чітке розуміння та застосування законодавчих і нормативних вимог забезпечує не лише відповідність облікових процесів загальноприйнятими стандартами, але й формує основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У контексті ТДВ “Фабрика “Трембіта”, яке займається виробництвом музичних інструментів, адекватне дотримання нормативного регулювання витрат стає запорукою оптимізації витрат і, відповідно, підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Існуюча нормативна база включає широкий спектр документів – від національних стандартів бухгалтерського обліку до інструктивних матеріалів, які формують єдину правову платформу для ведення обліку витрат. Ці документи визначають принципи, порядок і методики обліку, їх впровадження є вирішальним фактором для досягнення фінансової стабільності підприємства. В умовах динамічно змінюваного ринкового середовища, володіння знаннями про

законодавче регулювання витрат дозволяє суб'єктам господарювання своєчасно реагувати на економічні виклики та оптимізувати свою діяльність відповідно до діючих правових вимог.

Міжнародний досвід свідчить про те, що регулювання бухгалтерського обліку нормативно-правовими актами може відбуватися за допомогою різноманітних підходів (рис. 1.2).

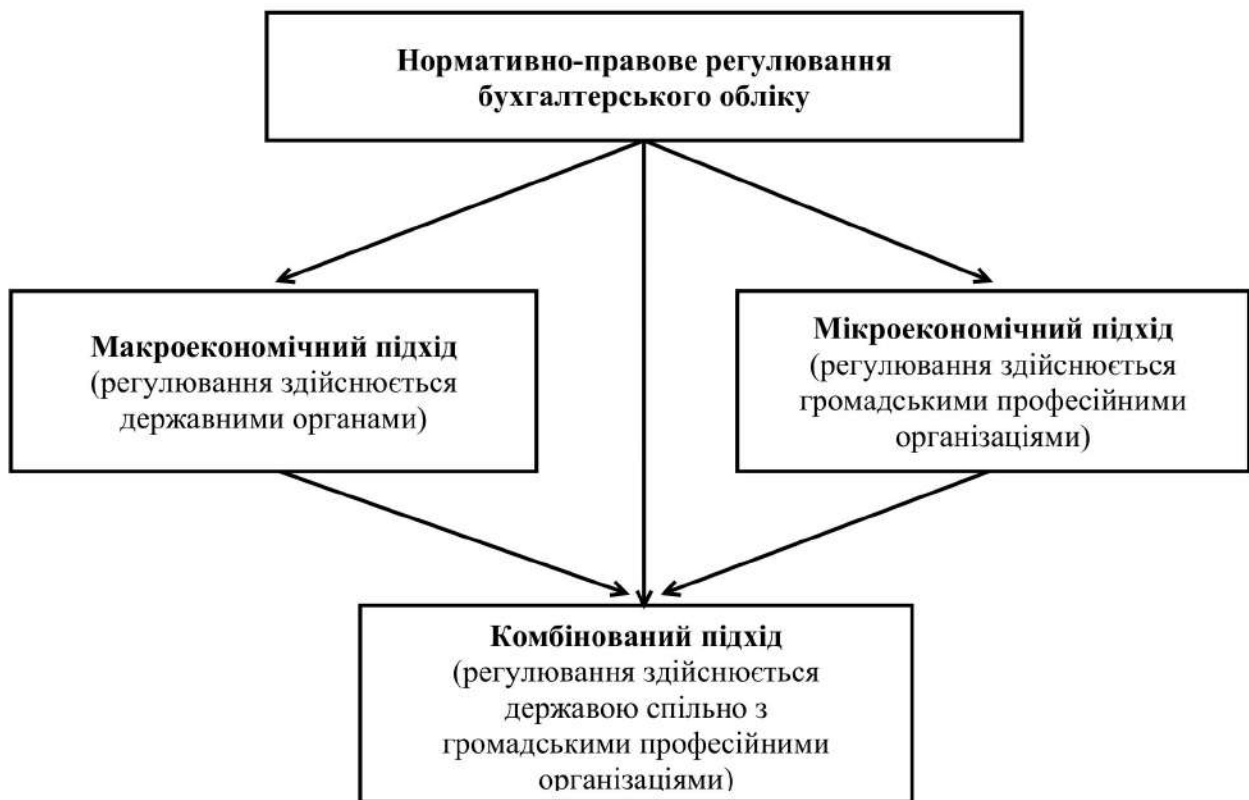

Рис. 1.2. Підходи до нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку.

Макроекономічний підхід передбачає сувору регламентацію правил та процедур бухгалтерського обліку і звітності, що реалізується через законодавчі та нормативні акти, прийняті державними органами. Цей підхід дозволяє забезпечити державний контроль за обліковими процесами, що є важливим для гарантування стабільності і надійності фінансової звітності [54].

Мікроекономічний підхід, натомість, базується на активно діючих професійних організаціях, які за своїм авторитетом мають вплив на формування облікової політики. Такий підхід сприяє більшій гнучкості в облікових процесах,

беручи до уваги специфіку різних галузей і підприємств, а також їхні комерційні інтереси. Комбінований підхід інтегрує ці два підходи, поєднуючи інтереси держави з рішеннями, розробленими професійними організаціями бухгалтерів та аудиторів, і таким чином забезпечує збалансованість і глибину нормативно-правового регулювання обліку і звітності.

В Україні домінує макроекономічний підхід до регулювання бухгалтерського обліку, в якому ключова роль належить державі. Основні задачі такого підходу полягають у встановленні єдиних для всіх суб'єктів господарювання стандартів обліку і звітності, що захищають інтереси користувачів фінансової інформації [60]. Для ефективного представлення та захисту інтересів різних груп користувачів важливо, щоб вони могли активно брати участь у процесах розробки та внесення змін до нормативної бази бухгалтерського обліку. Це забезпечить прозорість та сприятиме довірі до фінансової звітності, відповідної до сучасних економічних вимог.

Важливо зазначити, що нормативне та законодавче регулювання обліку та аналізу витрат виробництва складається з сукупності нормативних актів, затверджених на найвищих рівнях влади в Україні, включаючи Міністерство фінансів та інші профільні міністерства і відомства. Ці акти забезпечують ефективне функціонування і поступову еволюцію системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Базуючись на класифікації, запропонованій В. А. Дерієм, законодавче забезпечення обліку витрат та калькуляції собівартості продукції можна розділити за п'ятьма основними критеріями: типами нормативних актів, рівнями їх впровадження, місцем та роллю у процесах реформування й регулювання бухгалтерського обліку і фінансової звітності, обов'язковістю виконання, а також за групами, що об'єднують ці документи [38]. Такий підхід до класифікації дозволяє структурувати нормативно-правову базу та забезпечити її відповідність сучасним вимогам бухгалтерської практики.

Таблиця 1.4

Класифікація нормативно-правового забезпечення обліку витрат та калькулювання собівартості продукції [22]

Ознаки класифікації	Перелік нормативно-правових актів
За видами	<ul style="list-style-type: none"> • Закони України • Укази і розпорядження Президента України • Постанови і рішення КМУ, міністерств та відомств • П(С)БО: 16, 18, 30,31 • МСФЗ: 2, 9, 11,23 • Кодекси України • Методичні рекомендації, інструкції, вказівки • Положення, порядок • Листи, роз'яснення • Плани рахунків бухгалтерського обліку • Форми фінансової звітності • Наказ про облікову політику на підприємстві • Регістри бухгалтерського обліку • Графіки документообігу і виконання обліково-звітних робіт
За рівнями	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні • Загальнодержавні • Галузеві • Регіональні • Внутрішньогосподарські
За місцем і роллю в регулюванні бухгалтерського обліку та фінансової звітності	<ul style="list-style-type: none"> • НПА вищої юридичної сили • П(С)БО, інші документи з бухгалтерського обліку • НПА (інструкції, положення, вказівки) та методичні рекомендації центральних органів виконавчої влади • НПА місцевого походження • Рішення (накази) щодо форм організації бухобліку
За обов'язковістю	<ul style="list-style-type: none"> • Обов'язкові • Необов'язкові(рекомендаційні)
За групами	<ul style="list-style-type: none"> • Загальні документи • За напрямками(ділянками)

В контексті забезпечення чіткого регулювання обліку і аналізу витрат виробництва, нормативна база України включає ряд ключових законодавчих

документів, які охоплюють багато аспектів бухгалтерського обліку. Вони формують фундамент для правового управління процесами обліку та звітності, забезпечуючи прозорість і ефективність в економічній діяльності підприємств. Відомо, що достовірність і своєчасність фінансової інформації є критичними для прийняття обґрунтованих рішень керівництвом компаній, а тому дотримання встановлених норм та стандартів є запорукою фінансової стабільності та конкурентоспроможності [49].

Передбачений законодавством порядок обліку витрат покладається на нормативні джерела, які варіюються від Конституції України, що визначає основні права та обов'язки суб'єктів господарювання, до специфічних кодексів та постанов, що регулюють різні сфери оподаткування і бухгалтерії. Наведена таблиця 1.5 деталізує основні нормативні акти, що регулюють аспекти обліку та аналізу витрат у контексті виробничої діяльності, а також підкреслює їх значущість для ефективного управління ресурсами.

Таблиця 1.5

Нормативна база та законодавчі документи з питань регулювання обліку та аналізу витрат

Нормативне джерело	Питання, що розкривається
1	2
1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [1].	Проголошуються права, обов'язки органів управління, суб'єктів підприємницької діяльності і громадян в Україні
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [2].	Цивільний кодекс України регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV [3].	Регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

продовження табл. 1.5

1	2
4. Податковий кодекс України Постанова ВР від 03 грудня 2010 року № 2755-IV [].	Визначає порядок визначення розміру об'єктів оподаткування підприємства, платників податку, об'єкт оподаткування, регулює порядок нарахування та строки сплати податків.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99. № 996 – XIV [].	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.
МСФЗ 2 "Запаси" (Міжнародний стандарт фінансової звітності) [].	Визначає правила оцінки запасів (сировини, незавершеного виробництва, готової продукції) та визнання витрат, пов'язаних із їхньою собівартістю
МСФЗ 9 "Фінансові інструменти" [].	Регулює облік витрат на фінансові активи, включаючи амортизацію, резерви за кредитними збитками та оцінку справедливої вартості
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318 [].	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Мінфін України від 30.11.99 р. № 291 [].	Інструкція встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення Інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств.
Наказ Мінфіну №1300 від 01.11.2010 "Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку фінансових витрат" [].	Деталізує порядок обліку процентних витрат, курсових різниць та інших фінансових витрат підприємства

продовження табл. 1.5

1	2
Наказ про облікову політику підприємства	Визначає: - методи розподілу непрямих витрат; - перелік розрахунків статей; - правила віднесення витрат на собівартість .

Аналіз нормативно-правової бази для регулювання обліку та аналізу витрат виробництва в Україні демонструє всебічний підхід до врегулювання цього питання. Комплекс нормативних документів, представлений у таблиці, охоплює як загальні закони, що формують правові основи бухгалтерського обліку, так і спеціальні стандарти й інструкції, що деталізують методологію обліку витрат у конкретних галузях. Це забезпечує цілісність і системність підходу до організації обліку, що є ключовим для забезпечення прозорості фінансової звітності та її відповідності міжнародним вимогам [39].

Проте, для підвищення ефективності використання цієї нормативної бази варто було б звернути увагу на кілька важливих аспектів. По-перше, слід посилити співпрацю між державними органами та професійними організаціями для гармонізації національних стандартів із Міжнародними стандартами фінансової звітності. По-друге, для забезпечення більшої адаптивності облікової системи до специфічних потреб підприємств різних секторів економіки необхідно розвивати галузеві рекомендації, які роз'яснюють практичні питання впровадження стандартів обліку та калькуляції витрат. Це дозволить не лише уніфікувати процеси обліку, але й підвищить аналітичну цінність фінансової інформації для прийняття стратегічних управлінських рішень.

РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА СТАНУ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»

2.1. Аналіз фінансово-економічних показників господарської діяльності ТДВ «Фабрика «Трембіта»

ТДВ “Фабрика “Трембіта”, розташована у Львові на вулиці Пасічна, 129, є відомим в Україні виробництвом, що спеціалізується на виготовленні музичних інструментів і меблів. Протягом своєї багаторічної історії, “Трембіта” зарекомендувала себе не лише як традиційний виробник високоякісних струнних інструментів, але й як інноваційне підприємство, здатне адаптуватися до змін у ринкових умовах.

Історія ТДВ “Фабрика “Трембіта” починається з 1946 року, коли на хвилі післявоєнної відбудови Україна стала потребувати нового культурного та економічного відродження. Підприємство було засноване з метою масового виробництва гітар і мандолін для широкого кола музикантів, що на той час були вкрай затребувані. Вже з перших років свого існування “Трембіта” зарекомендувала себе як надійний постачальник популярних струнних інструментів, що знайшли широкий попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. У наступні десятиліття фабрика активно розширювала свій асортимент, ставши єдиним в Україні виробником народних музичних інструментів [57].

Продукція фабрики “Трембіта” стала широко відомою за межами України, завоювавши прихильність музикантів у багатьох країнах світу, таких як Канада, США, Австрія, Росія, Франція, Молдова, країни Балтії, Голландія, Чехія, Словенія, Греція, Норвегія та Польща. Цей міжнародний успіх був можливий завдяки постійному поліпшенню технологічних процесів та модернізації виробництва, що дозволило підприємству зберегти високий рівень якості продукції.

Протягом своєї історії фабрика “Трембіта” неодноразово піддавалась модернізації, впроваджуючи новітні технології та обладнання, щоб ефективно інтегрувати традиційне ремесло з сучасними стандартами якості. Завдяки цим зусиллям підприємству вдається досі зберігати репутацію провідного виробника музичних інструментів в Україні, водночас продовжуючи розвивати свій потенціал на міжнародному ринку.

Під керівництвом Мирона Васильовича Куземського, [37] продовжує утримувати лідируючі позиції у сфері виготовлення музичних інструментів, впроваджуючи водночас стратегічні ініціативи, щоб адаптуватися до сучасних економічних викликів. Завдяки його керівництву фабрика не лише зберегла традиції, але й успішно інтегрує інновації, що дозволяють їй долати нові виклики та розширювати сфери діяльності.

Окрім виробництва музичних інструментів, “Трембіта” активно розвиває напрям меблевого виробництва, орієнтуючись як на офісний сегмент, так і на підприємства торгівлі. Виробництво меблів для офісів значно розширило можливості підприємства і сприяло диверсифікації бізнесу, що у свою чергу зменшило залежність від волатильного ринку музичних інструментів. Крім цього, фабрика пропонує послуги щодо надання в оренду нерухомого майна і автотранспорту, яке належить компанії, що відкриває нові джерела доходу та збільшує фінансову стійкість.

Впровадження ремонтних послуг для меблів і побутових виробів також значно доповнює портфоліо послуг підприємства, забезпечуючи стабільний потік клієнтів, які цінують якісне обслуговування і професійний підхід. Крім того, фабрика розширила свою діяльність у сфері оптової та роздрібної торгівлі, активно використовуючи інтернет-платформи для розширення ринку збуту.

Сталий розвиток “Трембіти” у різних напрямках діяльності демонструє її здатність ефективно відповідати на виклики, викликані економічними змінами і новими трендами на ринку. Це підприємство, що зуміло зберегти свою

ідентичність, одночасно зміцнюючи свої позиції шляхом диверсифікації бізнесу та активного розширення на нові ринкові ніші.

ТДВ “Фабрика “Трембіта” функціонує у формі товариства з додатковою відповідальністю. Ця організаційно-правова форма власності характеризується певними особливостями, які надають можливість засновникам підприємства відповідати за зобов’язаннями товариства не тільки в межах свого внеску, але й в певній пропорційній частині майна. Така форма власності забезпечує ефективне управління і дає можливість гнучко реалізовувати стратегічні рішення, що є важливим для динамічного розвитку і адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі [40].

Організаційна структура ТДВ “Фабрика “Трембіта” відзначається розподілом функцій між різними підрозділами, що дозволяє оптимально координувати процеси виробництва, управління та реалізації. Основні структурні одиниці включають відділи, що спеціалізуються на виробництві музичних інструментів, меблів, маркетингу та збуту, а також управлінні нерухомістю та автотранспортом. Крім того, на підприємстві діють підрозділи, що займаються ремонтними послугами.

Адміністративний апарат на чолі з керівником фабрики Мироном Васильовичем Куземським забезпечує стратегічне планування і контроль за діяльністю різних підрозділів, сприяючи досягненню цілей підприємства через ефективне управління ресурсами. Важливим елементом організаційної структури є також бухгалтерія, що відповідає за фінансовий облік і контроль, забезпечуючи прозорість та аналітичність процесів, необхідних для прийняття управлінських рішень. Така структура дозволяє підприємству бути конкурентоспроможним на ринку, адаптуючи свою діяльність до потреб сучасних умов.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», кожне підприємство зобов’язане мати документально оформлені принципи, методи і процедури, що застосовуються для ведення бухгалтерського обліку, а саме — наказ про облікову політику [51]. ТДВ “Фабрика

“Трембіта” дотримується цього законодавчого вимоги, формуючи власну облікову політику з урахуванням специфіки своєї діяльності та потреб управлінського обліку.

Наказ про облікову політику є ключовим внутрішнім нормативним документом, який визначає методи оцінки активів і зобов'язань, порядок розрахунку та нарахування амортизації, вибір застосовуваних методів обліку витрат і доходів, а також розподіл адміністративних та виробничих витрат. Наказ про облікову політику «Трембіти» містить визначення методів, що застосовуються для розподілу непрямих витрат, калькуляції собівартості продукції, а також наведення інформації щодо формування фінансової звітності, що повністю відповідає національним стандартам бухгалтерського обліку. Це дозволяє підприємству не лише ефективно узгоджувати свою діяльність з вимогами законодавства, але й забезпечувати об'єктивність та точність фінансової інформації, що використовуються внутрішніми і зовнішніми користувачами для ухвалення відповідних рішень.

Аналіз фінансово-економічної діяльності ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки має на меті здійснити оцінку ефективності використання ресурсів, виявити потенційні ризики та можливості для вдосконалення в стратегічному розвитку підприємства. Аналіз дозволить забезпечити глибше розуміння фінансового стану і сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, що важливо для адаптації до змінних умов ринку [53].

Джерела інформації для цього аналізу включають фінансову звітність малого підприємства, зокрема баланс, звіт про фінансові результати, а також бухгалтерські регістри та супутні статистичні дані. Це надає можливість всебічно оцінити фінансовий стан ТДВ "Фабрика “Трембіта” і забезпечити інформаційне підґрунтя для підтримки її стійкого розвитку (див. додатки А-Д).

Аналіз стану основних засобів на ТДВ “Фабрика “Трембіта” є важливим етапом дослідження, який дозволяє оцінити ефективність використання

виробничих потужностей та фізичного капіталу підприємства. Результати аналізу представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Показники стану основних засобів на
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Первісна вартість, тис. грн.	5635,6	5644,3	5644,3	+8,7	0	+0,15	0,00
Знос, тис. грн.	4269,8	4439,9	4590,5	+170,1	+150,6	+3,98	+3,39
Залишкова вартість, тис. грн.	1365,6	1204,4	1053,8	-161,2	-150,6	-11,80	-12,50
Коефіцієнт зносу, %	75,76	78,66	81,33	+2,90	+2,67	+3,82	+3,39
Коефіцієнт придатності, %	24,23	21,34	18,67	-2,89	-2,67	-11,94	-12,50

Аналізуючи стан основних засобів ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки (див. табл. 2.1), можна відзначити наступні тенденції та зробити відповідні висновки. Початково, первісна вартість основних засобів, яка становила 5635,6 тис. грн у 2022 році, малопомітно зросла на 8,7 тис. грн до 5644,3 тис. грн у 2023 році, після чого залишилася незмінною у 2024 році. Це свідчить про відсутність значних інвестицій у придбання нових основних засобів, що може вказувати на обмеженість ресурсів або стратегічний фокус на підтримці існуючого активу.

Знос основних засобів показує тенденцію до збільшення — з 4269,8 тис. грн у 2022 році до 4590,5 тис. грн у 2024 році. Зростання на 3,98% у 2023 році та 3,39% у 2024 році вказує на поступове зношування активів, що може бути спричинене їхнім активним використанням або недостатнім рівнем оновлення обладнання.

Коефіцієнт зносу, який демонструє відсоток зношення активів, підвищився з 75,76% у 2022 році до 81,33% у 2024 році, що є ознакою збільшення обмеженості експлуатаційного ресурсу основних засобів. Навпаки, коефіцієнт придатності, що відображає залишкову функціональність активів, знизився з 24,23% до 18,67% за цей період.

Таким чином, бачимо, що підприємство стикається з проблемою застарівання основних засобів, що може підвищити витрати на ремонт і обслуговування, знижуючи ефективність виробничих процесів. Це відображає необхідність у впровадженні стратегії з модернізації обладнання для підвищення продуктивності та економічної ефективності організації.

Таблиця 2.2

**Показники ефективності використання основних засобів
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів,робіт послуг), тис. грн.	8814,0	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	1349,3	1285	1129,1	-64,3	-155,9	-4,77	-12,13
Прибуток, (збиток), тис.грн.	48,5	25,5	28,3	-23	+2,8	-47,42	+10,98
Середньооблікова чисельність працівників,осіб	35	22	14	-13	-8	-37,14	-36,36
Фондовіддача, грн./грн.	6,53	5,47	6,07	-1,06	+0,60	-16,19	+10,90
Фондомісткість, грн./грн.	0,15	0,18	0,16	+0,03	-0,02	+19,31	-9,83
Фондоозброєність, грн./грн.	38,55	58,41	80,65	+19,86	+22,24	+51,51	+38,08
Фондорентабельність,%	3,59	1,98	2,51	-1,61	+0,52	-44,79	+26,30

Аналіз показників ефективності використання основних засобів (див. табл. 2.2) ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки виявляє кілька важливих тенденцій і вказує на ключові аспекти, які потребують уваги для підвищення продуктивності підприємства.

Показник чистого доходу від реалізації продукції, знизився з 8814,0 тис. грн у 2022 році до 6855,6 тис. грн у 2024 році, зі спадом на 20,18% у 2023 році та зменшенням ще на 2,55% наступного року.

Вартість основних засобів зменшилася, середньорічна вартість знизилася на 4,77% у 2023 році та ще на 12,13% у 2024 році, що співвідноситься зі старінням активів і недостатніми інвестиціями в оновлення. За аналізований період прибуток знизився на 47,42% у 2023 році, хоча в 2024 році він трохи відновився на 10,98%.

Середньооблікова чисельність працівників зменшилась майже вдвічі, що означає скорочення персоналу з метою підвищення операційної ефективності, хоча це також може впливати на моральний дух та продуктивність колективу.

Показник фондоддачі знизився на 16,19% в 2023 році, але зріс на 10,90% у 2024 році, що може свідчити про спроби покращення використання активів в останньому році аналізу. Фондомісткість трохи зросла в 2023 році і знизилась у 2024 році, що вказує на неоднозначні зміни в ефективності використання ресурсів.

Фондоозброєність і фондорентабельність залишаються змішаними: фондоозброєність значно зросла, що демонструє збільшення вартості активів на одного працівника, тоді як фондорентабельність знизилася у 2023 році, але зросла в 2024 році на 26,30%.

Загалом, дані свідчать про необхідність перегляду стратегії управління основними засобами, стимулювання продажів, оптимізації витрат для підвищення ефективності та підвищення стійкості до змін ринкових умов.

У таблиці 2.3 проаналізовані показники ефективності використання оборотних засобів ТДВ “Фабрика “Трембіта”. Для збору аналітичних даних використано форму №1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)».

Таблиця 2.3

**Показники ефективності використання оборотних засобів
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн..	8814	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	5394,4	4691,1	3833,6	-703,3	-857,5	-13,04	-18,28
Коефіцієнт оборотності	1,63	1,50	1,79	-0,13	+0,29	-8,21	+19,24
Коефіцієнт завантаження	0,61	0,67	0,56	+0,05	-0,11	8,95	-16,14
Число днів в аналізованому періоді (році), дні	360	360	360	x	x	x	x
Тривалість обороту, дні	220,33	240,05	201,31	+19,72	-38,74	+8,95	-16,14

Аналіз показників ефективності використання оборотних засобів ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки виявляє деякі ключові зміни, що впливають на фінансову стійкість та оперативність діяльності підприємства. Зокрема, показники чистого доходу від реалізації зазнали зниження з 8814 тис. грн у 2022 році до 6855,6 тис. грн у 2024 році. Таке скорочення на 20,18% в 2023 році та ще на 2,55% у 2024 році свідчить про зниження активності на ринку або можливі проблеми в пропозиції та маркетингу продукції.

Середньорічна вартість оборотних активів зменшилася з 5394,4 тис. грн у 2022 році до 3833,6 тис. грн у 2024 році. Це зниження на 13,04% у 2023 році і ще на 18,28% у 2024 році може бути ознакою оптимізації обігових коштів або вказувати на зменшення обсягів виробництва.

Коефіцієнт оборотності, який зріс з 1,63 у 2022 році до 1,79 у 2024 році, свідчить про підвищену ефективність використання обігових ресурсів, незважаючи

на проміжне зниження у 2023 році на 8,21%. Коефіцієнт завантаження зріс у 2023 році до 0,67, але знизився до 0,56 у 2024 році. Тривалість обороту в днях збільшилася до 240,05 у 2023 році, але зменшилася до 201,31 днів у 2024 році.

Таким чином, попри зниження чистого доходу, ТДВ “Фабрика “Трембіта” вдалося оптимізувати використання оборотних засобів у 2024 році, зменшивши тривалість обороту. Однак, існує необхідність у підвищенні доходності та забезпеченні стабільного зростання обігових коштів, щоб поліпшити загальну фінансову ефективність підприємства.

Аналіз структури оборотних активів ТДВ “Фабрика “Трембіта” за 2022-2024 роки (див рис. 2.1) вказує, що запаси суттєво зменшилися. Це може свідчити про оптимізацію управління запасами або зниження виробничої активності. Значне скорочення дебіторської заборгованості за товари та послуги показує покращення у політиці збору платежів, але така динаміка може також вказувати на зниження обсягів продажів.

Попри такі зменшення, зростання грошових коштів та їх еквівалентів є позитивним сигналом для підвищення ліквідності і короткострокової фінансової стійкості.

Розглянувши показники ефективності використання основних і оборотних засобів, логічно перейти до аналізу ефективності використання трудових ресурсів на ТДВ “Фабрика “Трембіта”. Трудові ресурси є ключовим чинником для забезпечення продуктивності та конкурентоспроможності підприємства. Їх ефективне управління не лише впливає на результативність виробничих процесів, але й сприяє досягненню загальних стратегічних цілей організації.

Таблиця 2.4

**Аналіз показників ефективності використання трудових ресурсів
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	8814	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Чистий прибуток, тис. грн.	39,8	20,9	23,2	-18,9	+2,3	-47,49	+11,00
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	35	22	14	-13	-8	-37,14	-36,36
Продуктивність праці, тис. грн.	251,83	319,78	489,69	+67,95	+169,90	+26,98	+53,13
Фонд оплати праці працівників, тис. грн. всього	3612,9	2523,8	2890,4	-1089,1	+366,6	-30,14	+14,53
Середньомісячна заробітна плата працівника, грн.	8,60	9,56	17,20	+0,96	+7,64	+11,13	+79,97
Затратомісткість, тис. грн.	0,41	0,36	0,42	-0,05	+0,06	-12,48	+17,53
Затратовіддача, тис. грн.	2,44	2,79	2,37	+0,35	-0,42	+14,26	-14,91

За результатами аналіз ефективності використання трудових ресурсів ТДВ “Фабрика “Трембіта” за 2022-2024 роки (див. табл. 2.4), бачимо, що середньооблікова чисельність працівників суттєво скоротилася, знизившись з 35 осіб у 2022 році до всього 14 у 2024 році. В свою чергу, продуктивність праці значно зросла, досягши 489,69 тис. грн на одного працівника у 2024 році, що є позитивним сигналом щодо ефективності використання залучених людських ресурсів, навіть враховуючи скорочення персоналу.

Фонд оплати праці зменшився у 2023 році на 30,14%, але виріс на 14,53% у 2024 році, що може вказувати на зусилля щодо стимулювання працівників та збереження кваліфікованих кадрів. Відзначається значне зростання середньомісячної заробітної плати — на 79,97% у 2024 році, що може сприяти підвищенню продуктивності та мотивації персоналу.

Динаміка формування джерел майна підприємства є важливим елементом оцінки його фінансової стійкості та структури капіталу. Аналіз цих джерел дозволяє зрозуміти, як підприємство використовує внутрішні та зовнішні ресурси для підтримки і розвитку своєї діяльності (див. рис. 2.2).

Аналіз динаміки джерел формування майна ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки вказує на певні зміни у структурі капіталу та зобов’язань підприємства. Зареєстрований капітал зберігає свою стабільність на рівні 43,8 тис. грн протягом усього аналізованого періоду. Позитивним моментом є зростання нерозподіленого прибутку з 2521,2 тис. грн у 2022 році до 2565,3 тис. грн у 2024 році.

Поточна кредиторська заборгованість значно зменшилася з 2924,6 тис. грн у 2022 році до 1053,7 тис. грн у 2024 році. Така зміна є позитивним сигналом для оцінки ліквідності та фінансової гнучкості. Інші поточні зобов’язання також зменшилися з 728,6 тис. грн у 2022 та 2023 роках до 528,6 тис. грн у 2024 році. Це вказує на тенденцію до зниження фінансових обов’язків, що, разом зі скороченням кредиторської заборгованості.

Загальна картина показує, що ТДВ “Фабрика “Трембіта” докладас зусиль для зменшення своїх зобов’язань, одночасно утримуючи стабільний рівень власного капіталу, що може свідчити про намагання зміцнити свою фінансову стійкість і забезпечити умови для більш передбачуваного та стійкого розвитку у майбутньому.

Наступним кроком є детальний аналіз динаміки формування чистого прибутку. Розглянемо динаміку формування чистого прибутку в таблиці 2.5

Таблиця 2.5

**Динаміка формування чистого прибутку
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	8814	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	7185,6	6745,5	6667,7	-440,1	-77,8	-6,12	-1,15

продовження табл. 2.5

Валовий прибуток	1628,4	289,7	187,9	-1338,7	-101,8	-82,21	-35,14
Інші операційні доходи	142	0	5,1	-142	+5,1	-100,0	-
Інші операційні витрати	1721,90	264,20	164,70	-1457,70	-99,50	-84,66	-37,66
Прибуток від операційної діяльності	48,50	25,50	28,30	-23,00	+2,80	-47,42	+10,98
Прибуток до оподаткування	48,50	25,50	28,30	-23,00	+2,80	-47,42	+10,98
Витрати з податку на прибуток	8,70	4,60	5,10	-4,10	+0,50	-47,13	+10,87
Чистий прибуток	39,80	20,90	23,20	-18,90	+2,30	-47,49	+11,00

Аналізуючи динаміку формування чистого прибутку ТДВ “Фабрика “Трембіта” за 2022-2024 роки (див. табл. 2.5), слід відзначити, що чистий дохід від реалізації продукції знизився на 20,18% у 2023 році та ще на 2,55% у 2024 році. При цьому, собівартість реалізованої продукції зменшилася на 6,12% у 2023 році та на 1,15% у 2024 році, що свідчить про зусилля з оптимізації витрат.

Операційні витрати істотно зменшилися, що відзначається скороченням на 84,66% у 2023 році та на 37,66% в 2024 році, що свідчить про успішну реалізацію заходів з підвищення ефективності управління витратами.

Валовий прибуток різко впав на 82,21% у 2023 році та ще на 35,14% у 2024 році, що демонструє вплив зниження доходів та необхідність подальшої оптимізації витрат для підтримки прибутковості.

Чистий прибуток зменшився на 47,49% у 2023 році, але зріс на 11% у 2024 році, показуючи, що підприємство частково відновлює фінансову стабільність.

Рентабельність є відносним показником, що характеризує фінансові результати діяльності підприємства, всебічно відображаючи ефективність використання його матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Рівень рентабельності визначається як співвідношення між отриманим прибутком та доходом (виручкою) від реалізації продукції. У таблиці 2.6 наведено розрахунок показників рентабельності для ТДВ “Фабрика “Трембіта”.

Таблиця 2.6

Показники рентабельності ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	8814	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Середня сума загального капіталу тис. грн.	6929,2	6161,5	4193,4	-767,7	-1968,1	-11,08	-31,94
Середня сума оборотного капіталу, тис. грн.	5394,4	4691,1	3833,6	-703,3	-857,5	-13,04	-18,28
Середня сума основного капіталу, тис. грн.	1534,7	1470,4	1314,5	-64,3	-155,9	-4,19	-10,60
Чистий дохід від реалізації продукції	39,8	20,9	23,2	-18,9	+2,3	-47,49	+11,00
Рентабельність, в % до:	0,006	0,003	0,006	-0,002	+0,002	-40,94	+63,10
• загального капіталу							
• оборотного капіталу	0,007	0,004	0,006	-0,003	+0,001	-39,61	+24,18
• основного капіталу	0,026	0,014	0,018	-0,012	+0,003	-45,19	+24,17
• реалізації	0,005	0,003	0,003	-0,002	+0,000	-34,21	+13,91

Аналізуючи показники рентабельності ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки згідно даних таблиці 2.6, спостерігаємо, що чистий прибуток підприємства зменшувався з 8,8 млн грн у 2022 році до 6,9 млн грн у 2024 році, відзначаючи зниження на 20,18% у 2023 році та на 2,55% у 2024 році.

Середня сума загального капіталу зменшилася на 11,08% у 2023 році і ще на 31,94% у 2024 році, що свідчить про суттєве зниження капіталізації підприємства.

Рентабельність відносно загального капіталу мала різкі зміни: зниження на 40,94% у 2023 році та відновлення на 63,10% у 2024 році вказує на волатильність у використанні капіталу.

Рентабельність основного капіталу знизилася значно на 45,19% у 2023 році, але трохи покращилася у 2024 році, що показує наявність певних обмежень у використанні довгострокових активів. Проте, рентабельність реалізації

продемонструвала деяке відновлення, що сигналізує про позитивні зрушення у поліпшенні маржинальності продажів.

Оцінка основних економічних показників фінансово-господарської діяльності ТДВ “Фабрика “Трембіта” є важливим етапом у визначенні загальної ефективності та стійкості підприємства на сьогоднішньому ринку (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Основні економічні показники фінансово-господарської діяльності
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

№	Показник	Один, вим.	Роки			Відхилення, (-,+)	
			2022	2023	2024	2023/ 2022	2024/ 2023
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Чистий дохід від реалізації продукції(товарів, робіт, послуг)	тис.грн.	52595	64129	54850	+11534	-9279
2.	Собівартість реалізованої продукції	тис.грн.	42579	53834	46576	+11255	-7258
3.	Матеріальні витрати	тис.грн.	22004	13132	15800	+5,88	+2668
4.	Середньорічна вартість основних засобів	тис.грн.	24575	28637	29930	+4062	+1293
6.	Середньооблікова чисельність працюючих	осіб	271	278	240	+7	-38
7.	Фонд оплати праці	тис.грн.	18809	26335	31736	+7526	+5401
8.	Середньомісячна заробітна плата працюючих	грн..	8098	9680	9864	+1582	+184
9.	Фондовіддача	грн.	2,1	2,3	1,8	+0,2	-0,5
10.	Фондомісткість	грн.	0,5	0,4	0,5	-0,1	+0,1
11.	Матеріаловіддача	грн.	2,4	4,9	3,5	+2,5	-1,4
12.	Валовий прибуток	тис.грн.	10016	10195	8274	+179	-1921
13.	Податок на прибуток	тис.грн.	155	177	183	+22	+348
14.	Чистий прибуток	тис.грн.	710	806	525	+96	-281
15.	Рентабельність реалізованої продукції	%	1,3	1,3	0,96	0	-0,34

Аналіз основних економічних показників фінансово-господарської діяльності ТДВ “Фабрика “Трембіта” за період з 2022 по 2024 роки вказує на кілька ключових аспектів щодо ефективності та продуктивності підприємства. Протягом цього періоду чистий дохід від реалізації продукції демонстрував зростання у 2023 році, проте в 2024 році спостерігалось значне зниження, що свідчить про необхідність

перегляду стратегій маркетингу та збуту для стабілізації доходів. Валовий прибуток, хоч і зріс у 2023 році, зменшився на значну суму у 2024 році, що підкреслює потребу в оптимізації витрат і управлінні собівартістю для покращення фінансової стабільності.

Однак, попри це, зросли матеріальні витрати, а матеріаловіддача знизилася, що вказує на зменшення ефективності використання матеріальних ресурсів й обумовлює необхідність впровадження оптимізації виробничих процесів і контролю витрат. Водночас, інвестиції в основні засоби були очевидними, проте зниження показника фондівіддачі у 2024 році натякає на потребу підвищення ефективності їх використання, що може бути досягнуто через модернізацію обладнання та технологій.

З точки зору трудових ресурсів, відбулося збільшення фонду оплати праці, що може підвищити рівень мотивації співробітників. Проте скорочення чисельності працівників може негативно вплинути на виробничі потужності, якщо не будуть прийняті заходи щодо оптимізації процесів та збереження мотивації до праці.

Щоб поліпшити фінансові показники “Трембіти”, слід розглянути такі напрямки, як перегляд маркетингових стратегій для підвищення доходності, зосередження на оптимізації використання матеріальних ресурсів, зниженні витрат на виробництво, а також підвищенні ефективності використання основних засобів. Ці заходи, разом із адаптацією підходу до управління трудовими ресурсами, можуть забезпечити стабільність і зростання підприємства у майбутньому.

2.2. Практичні аспекти ведення обліку витрат виробництва основної діяльності на ТДВ «Фабрика «Трембіта»

Витрати є ключовою категорією в економічній діяльності підприємства, адже вони формують базу для оцінки ефективності, встановлення ціни на продукцію, оптимізації прибутку та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. У контексті ТДВ "Фабрика "Трембіта", що займається виробництвом музичних інструментів, управлінський підхід до витрат відіграє критичну роль у визначенні конкурентоспроможності на ринку.

У сучасних ринкових умовах ключову роль у забезпеченні ефективності управління відіграють кваліфікація управлінського персоналу та якісне інформаційне забезпечення. Економічна успішність фабрики залежить від здатності знижувати витрати на одиницю продукції, зберігаючи її високу якість. Це стає можливим завдяки ретельному вибору методів обліку витрат, які враховують тип виробництва, особливості виробничих та технологічних процесів, що наявні на фабриці.

Основні завдання, що стоять перед обліком витрат на ТДВ "Фабрика "Трембіта", включають забезпечення адміністрації інформацією для прийняття стратегічних рішень, контроль за реальними витратами у порівнянні з нормативами, а також визначення собівартості для оцінки продукції та розрахунку фінансових результатів. Таким чином, облік витрат за нормативним методом на підприємстві є важливим інструментом в управлінні, адже дозволяє запобігати нераціональному використанню ресурсів і проводити оперативний аналіз.

Нормативний метод, використовуваний на "Трембіті", є прогресивним підходом, який дозволяє розраховувати попередню калькуляцію собівартості на основі встановлених норм матеріальних та трудових витрат. Ці норми можуть

змінюватися з урахуванням удосконалення процесів виробництва і використання ресурсів, що робить його особливо затребуваним на підприємствах з великосерійним виробництвом. Серед переваг цього методу є можливість поточного контролю за витратами та визначення причин відхилень, що дає можливість своєчасно усувати негативні впливи на виробничі процеси.

Однак, разом із очевидними перевагами, існують і певні недоліки, як-от труднощі в обліку відхилень фактичних витрат від норм. Ефективне використання цього методу вимагає активної участі управлінського персоналу в процесі обліку та готовності застосувати інформацію про відхилення для покращення внутрішніх процесів. Подібно до міжнародного методу «стандарт-кост», нормативний метод передбачає попереднє нормування витрат та контроль за їх відхиленнями, однак відрізняється в підході до регулярного перегляду норм і специфіці обліку відхилень. Це підкреслює важливість налаштування внутрішніх процесів обліку відповідно до потреб фабрики та її стратегічних цілей.

Відображення витрат на відповідних рахунках бухгалтерського обліку забезпечує прозорість та точність фінансової інформації, що є критичною для управлінських рішень та стратегічного планування.

На фабриці “Трембіта” облік витрат здійснюється за допомогою встановленого плану рахунків, який включає основні рахунки для обліку прямих та непрямих витрат. До прямих витрат відносяться матеріали, затрати на оплату праці та інші витрати, що легко ідентифікуються з виробництвом конкретного виду продукції. Непрямі витрати, які не можуть бути прямо віднесені до певного виду продукції, розподіляються на основі визначених баз розподілу.

У процесі ведення обліку операційних витрат на ТДВ “Фабрика “Трембіта” активно використовуються рахунки класу 9, які охоплюють різноманітні аспекти витратної діяльності підприємства. До таких рахунків належать: 23 «Виробництво», 90 «Собівартість реалізації», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності», а також

рахунки, пов'язані із зносом, виплатами працівникам, страхуванням та обліком запасів.

Таблиця 2.8

Типові бухгалтерські проведення з обліку витрат виробництва з використанням рахунків класу 9

№	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	2	3	4
Прямі витрати			
1	Передано матеріали у виробництво	23	20
2	Нараховано заробітну плату виробничого персоналу	23	661
3	Нараховано платежі на соціальні заходи	23	65
4	Передано на склад готову продукцію	26	23
5	Списано в кінці місяця загальновиробничі витрати на виробництво	23	91
6	Списано в кінці місяця загальновиробничі витрати на собівартість реалізованої продукції	90	91
Загальновиробничі витрати			
7	Нараховано заробітну плату персоналу цеха	91	66
8	Нараховано платежі на соціальні заходи	91	65
9	Нараховано амортизацію основних засобів	91	131
10	Нараховано борг за опалення, освітлення, тощо	91	63,685
11	Списано витрати по відрядженню на загальновиробничі витрати	91	372
Адміністративні витрати			
12	Відображені адміністративні витрати	92	372,65,661,685
Витрати на збут			
13	Відображені витрати на збут	93	372,65,661,685,63
Інші операційні витрати			
14	Відображено інші операційні витрати	94	13,22,23,26,28,65,66, 685,63
15	Списано адміністративні витрати	791	92
16	Списано витрати на збут	791	93,

17	Списано інші операційні витрати	791	94
----	---------------------------------	-----	----

На ТДВ "Фабрика "Трембіта" аналітичний облік витрат за рахунком 23 «Виробництво» здійснюється з урахуванням специфіки діяльності підприємства, зокрема, з акцентом на виготовленні музичних інструментів. Облік ведеться детально, з поділом на види виробництв, статті витрат та види або групи продукції, що виробляється. Це забезпечує точний моніторинг витрат та оптимізацію виробничих процесів.

Основний акцент робиться на субрахунку 231 «Основне виробництво», де фіксуються всі прямі виробничі витрати, які можна безпосередньо пов'язати з виробництвом конкретних видів продукції, таких як бандури, гітари, домри та інші народні музичні інструменти. Цей підхід дозволяє чітко відслідковувати витрати на кожен етап виробництва та забезпечувати фінансову прозорість, необхідну для управлінських рішень.

На ТДВ "Фабрика "Трембіта", облік за рахунком 91 «Загальновиробничі витрати» охоплює всі накладні витрати, пов'язані з організацією виробничого процесу та управлінням підрозділами, такими як цехи, дільниці та інші структурні одиниці, які беруть участь у виготовленні музичних інструментів. Це включає управлінські витрати та витрати на утримання й експлуатацію обладнання та машин, які є важливими для підтримки безперервності виробництва та забезпечення якості продукції.

Загальновиробничі витрати на фабриці враховують витрати на заробітну плату адміністративного та допоміжного персоналу цехів, на амортизацію та утримання обладнання, витрати на енергоносії та інші комунальні послуги, необхідні для функціонування виробничих потужностей. Ці витрати розподіляються між різними виробничими підрозділами на основі визначених показників, таких як обсяг використаних матеріалів або виробничий обсяг.

Витрати, що накопичуються на рахунку 91, потім розподіляються на рахунок 231 «Основне виробництво», де вони включаються у собівартість виготовлених

музичних інструментів. Це дозволяє забезпечити точний розрахунок собівартості продукції, що є критично важливим для підтримки рентабельності та ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства.

Загальновиробничі витрати також включають плату за обслуговування і експлуатацію машин і устаткування, які є невід'ємною частиною цього процесу. Окремі аналітичні рахунки можуть бути використані для деталізації такого роду витрат, щоб забезпечити ефективний контроль і аналіз витрат, пов'язаних із підтриманням виробничих потужностей. Це дає змогу керівництву "Трембіти" оптимізувати витрати і підвищити ефективність виробничих процесів, підтримуючи високу якість продукції.

Узагальнюючи розгляд практичних аспектів обліку витрат на виробництво в ТДВ "Фабрика "Трембіта", можна зазначити, що підприємство використовує різноманітні інструменти обліку, які максимально враховують специфіку його діяльності. Ключовою особливістю є застосування нормативного методу, який дозволяє додатково контролювати витрати через встановлені норми і своєчасно виявляти відхилення. Це сприяє оперативному управлінню витратами та підтриманню фінансової стабільності.

Ефективне відображення витрат у бухгалтерському обліку дозволяє систематизувати дані про їх величину та структуру, надаючи керівництву фабрики цінну інформацію для аналізу рентабельності та контролю за собівартістю. За рахунок цього забезпечується не лише точна калькуляція витрат, але й можливість вчасного виявлення та усунення відхилень, що сприяє підтримці фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

2.3. Сучасні комп'ютерні технології ведення обліку на на ТДВ «Фабрика «Трембіта» та їх практичне застосування

У сучасному бізнес-середовищі, де швидкість та точність обробки інформації є критичними факторами успіху, інтеграція комп'ютерних технологій у процес бухгалтерського обліку стає обов'язковою умовою для підприємств. На ТДВ "Фабрика "Трембіта" ведення обліку здійснюється за допомогою програмного забезпечення BAS Бухгалтерія. Це рішення дозволяє автоматизувати рутинні облікові процеси, знижуючи навантаження на персонал та мінімізуючи ризики помилок. Завдяки цим інструментам фабрика отримує можливість забезпечити високу якість фінансової звітності, своєчасний контроль витрат і доходів, а також гнучкість у стратегічному плануванні.

BAS Бухгалтерія є потужним програмним продуктом, призначеним для автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах різних галузей. Це програмне забезпечення забезпечує комплексне ведення облікових функцій, включаючи облік основних засобів, матеріальних запасів, виробничих витрат, а також облік заробітної плати та кадрового складу. BAS Бухгалтерія відзначається своєю гнучкістю, яка дозволяє налаштовувати систему під специфічні потреби підприємства, інтегруючи необхідні функціональні модулі для підвищення ефективності облікових процесів та безпомилкового формування фінансової звітності.

Методика ведення обліку виробництва в автоматизованому середовищі зводиться до накопичення прямих і непрямих витрат по готовій продукції, а в кінці місяця розподілу всіх непрямих витрат на конкретну номенклатурну групу та розрахунок собівартості. Загальну схему обліку виробництва можна зобразити наступним чином (див. рис. 2.3).

Рис. 2.3 Схематична візуалізація процесу обліку витрат виробництва в BAS Бухгалтерія [40]

У програмному забезпеченні BAS Бухгалтерія розподіл витрат на прямі та непрямі є важливим аспектом, що сприяє точному визначенню собівартості продукції. Прямі витрати, які можуть бути безпосередньо пов'язані з виробництвом певного продукту або виконанням конкретної послуги, детально враховуються та відображаються в системі. Це включає витрати на сировину, матеріали, оплату праці виробничого персоналу тощо, які легко ідентифікуються з кожним окремим виробничим процесом.

Непрямі витрати, які не можуть бути прямо віднесені до конкретного продукту або послуги, розподіляються в програмному забезпеченні на основі

заданих параметрів, таких як трудомісткість, обсяг виробництва, або інші бази розподілу (див. табл. 2.9)

Таблиця 2.9

Розподіл статей витрат виробництва

Прямі витрати 1	Непрямі витрати 2
<ul style="list-style-type: none"> - матеріали та сировина, які списуються на виготовлення конкретної продукції; - заробітна плата працівників виробництва відповідних підрозділів; - відрахування на соціальні заходи. 	<ul style="list-style-type: none"> - оренда приміщень; - комунальні платежі; - амортизація загально-виробничого обладнання; - списання МШП та матеріалів; - нарахування заробітної плати керівного персоналу виробничого підрозділу; - інші витрати.

Усі статті витрат відображаються в довіднику «Статті витрат», який можна знайти шляхом виконання комбінації дій: «Довідники» - «Статті витрат» (див. рис. 2.4).

☆ Електроенергія (ОПЗ) (Статті витрат)

Головне [Методи розподілу непрямих витрат організацій](#)

Записати та закрити Записати Ще ?

Найменування: Електроенергія (ОПЗ) Код: 00082

Група витрат: Загальновиробничі

Вид витрат: Матеріальні

Рахунок 8 класу: 803 Постійна витрата

Ст. декл. по податку на прибуток (до 01.01.2015): ЗВВ: Витрати на опалення, освітлення, водопостачання й ін

Рах. 91: витрати на утримання виробничих приміщень (крім рем...

Рис. 2.4 Екранна форма елемента довідника «Статті витрат».

Для списання матеріалів на виробництво в програмі BAS Бухгалтерія на ТДВ «Фабрика «Трембіта» зазвичай використовують наступні документи:

1. «Вимога-накладна» - документ призначений для відображення загальногосподарських і загальновиробничих витрат. На продукцію витрати розподіляються за допомогою регламентної процедури «Розрахунок собівартості» при закритті місяця.

2. «Звіт виробництва за зміну» - дозволяє розподілити прямі витрати (матеріали) на конкретні пропозиції готової продукції, які зафіксовані на вкладках «Матеріали» і «Послуги». Це дозволяє відразу відобразити накопичення матеріальних затрат по конкретних позиціях продукції.

Коли ці документи вводяться в BAS Бухгалтерія, вони автоматично відображають операції на відповідних рахунках бухгалтерського обліку, таких як рахунок 23 «Виробництво» для списання матеріалів зі складу та переносу їх в облік виробничих витрат (див. рис. 2.5). Ці трансакції автоматично відображаються в оборотній відомості, що є критично важливим для забезпечення точності і своєчасності облікових записів.

← → ☆ 231 (Рахунок бухгалтерського обліку) ⌂ ×

Записати та закрити Записати Журнал проводок Опис рахунку Друк ⌵ Ще ⌵ ?

Код рахунку: 231 Підпорядкований рахунку: 23 × Вид рахунку: Активний

Найменування: Основне виробництво

Позабалансовий

Рахунок є групою і не вибирається в проводках

Види обліку по рахунку

Валютний Податковий облік

Кількісний податкових призначень ГЦВ (з 2015)

сум п/о (з 2015)

Види субконто

Додати ⬆ ⬇ ⬇ ⬆ Ще ⌵

Найменування	Тільки обороти	Сумовий
Підрозділи	☐	☒
Номенклатурні групи	☐	☒
Статті витрат	☒	☒

Рис. 2.4 Екранна форма елемента довідника «231 Рахунок бухгалтерського обліку».

У BAS Бухгалтерія рахунок 91 «Загальновиробничі витрати» охоплює всі накладні витрати, пов'язані з організацією і управлінням виробничим процесом на ТДВ "Фабрика "Трембіта". Операції на цьому рахунку відображаються через введення відповідних документів, які реєструють витрати на заробітну плату адміністративно-управлінського персоналу, амортизацію і обслуговування обладнання, витрати на комунальні послуги, такі як опалення та освітлення, і інші загальновиробничі витрати. Кожен документ, що вводиться в систему, автоматично генерує бухгалтерські проведення, які відображаються на рахунку 91 (див. рис. 2.5)

← → ☆ 91 (Рахунок бухгалтерського обліку) ↻ ×

Записати та закрити Записати Журнал проводок Опис рахунку Друк - Ще - ?

Код рахунку: 91 Підпорядкований рахунку: 9 × ⌵ Вид рахунку: Активний

Найменування: Загальновиробничі витрати

Позабалансовий
 Рахунок є групою і не вибирається в проводках

Види обліку по рахунку

Валютний Податковий облік
 Кількісний податкових призначень ПДВ (з 2015)
 сум п/о (з 2015)

Види субконто

Додати ⬆ ⬇ Ще -

Найменування	Тільки обороти	Сумовий
Підрозділи	☐	☒
Статті витрат	☒	☒

Рис. 2.5 Екранна форма елемента довідника «91 Рахунок бухгалтерського обліку».

Коли виробництво завершено, загальна сума витрат з рахунків 23 і 91 передається на рахунок 26 «Готова продукція». Це робиться шляхом формування відповідних бухгалтерських проведення, які можуть бути автоматизовані через функції програми BAS Бухгалтерія під час виконання регламентної операції «Розрахунок собівартості» в кінці фінансового періоду.

Усі ці операції відслідковуються в оборотній відомості BAS Бухгалтерія, що дозволяє керівництву підприємства мати загальну картину витрат, пов'язаних з виробничим процесом. Це дає можливість підвищити ефективність управління витратами, адже вся інформація доступна у структурованому та зручному для аналізу форматі. Завдяки такій автоматизації процесів, ТДВ "Фабрика "Трембіта" має змогу швидко реагувати на зміни витрат і коригувати виробничі процеси для підвищення загальної ефективності.

У рамках обліку витрат на виробництво на ТДВ "Фабрика "Трембіта", важливу роль відіграє аналіз планової і фактичної собівартості продукції. Планова собівартість представляє собою попередньо розраховану величину, яка базується на встановлених нормах витрат матеріалів, робочої сили і інших ресурсів.

Фактична собівартість, в свою чергу, формується на підставі реальних витрат, понесених підприємством протягом виготовлення продукції. Порівняння планової та фактичної собівартості є важливим інструментом для виявлення відхилень і аналізу їх причин, що дозволяє вчасно коригувати стратегію управління витратами.

Завдяки інтеграції сучасних комп'ютерних технологій, зокрема використанню програми BAS Бухгалтерія, ТДВ "Фабрика "Трембіта" вдалося суттєво підвищити ефективність та прозорість своїх облікових процесів. Використання цього програмного забезпечення автоматизує рутинні операції, знижуючи ймовірність людських помилок і забезпечуючи точність та своєчасність обробки фінансової інформації. BAS Бухгалтерія також надає підприємству можливість детального аналізу витрат на виробництво, що включає планову і фактичну собівартість продукції. В цілому, впровадження комп'ютерних технологій є стратегічним кроком у напрямку підвищення продуктивності і підтримання фінансової стабільності підприємства у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «ФАБРИКА «ТРЕМБІТА»

3.1. Методика проведення аналізу витрат виробництва основної діяльності підприємства

Економічний аналіз витрат є ключовим інструментом управління фінансовою діяльністю підприємства, дозволяючи узагальнити ефективність використання ресурсів та ідентифікувати резерви для підвищення прибутковості та зниження собівартості продукції. На ТДВ "Фабрика "Трембіта" мета цього аналізу полягає в оцінці рівня витрат, виявленні можливостей для оптимального використання виробничих ресурсів, що в свою чергу сприяє прийняттю економічно виправданих управлінських рішень.

Для досягнення таких цілей аналіз витрат здійснюється на основі принципів системного, комплексного і кібернетичного підходів до аналізу економіки. Системний підхід передбачає розгляд об'єктів витрат як елементів цілісної системи, яка забезпечує виявлення їхньої цінності, характеристику різновидів зв'язків та їхнє об'єднання в єдину теоретичну концепцію [1]. У контексті "Трембіти", це забезпечує визначення місця витрат у загальній продуктивності, розробку схем аналізу з урахуванням класифікації факторів та резервів, а також встановлення методів для обчислення і оптимізації факторів витрат.

Комплексний підхід до аналізу дозволяє враховувати взаємозв'язки між різними елементами виробництва і їх вплив на загальний рівень витрат, що дає можливість виявити ключові напрямки для мобілізації резервів та раціоналізації використання ресурсів в поточному і перспективному плануванні собівартості продукції. Такий підхід сприяє забезпеченню цілісного бачення процесів витрат та підвищує якість управлінських рішень, необхідних для стратегічного розвитку підприємства [1].

Кібернетичний підхід до аналізу витрат передбачає розгляд витрат як системи, що функціонує завдяки взаємодії і перетворенню інформації в рамках різних елементів. Цей підхід підкреслює важливість інтегрування економіко-математичних методів у процес аналізу, що дозволяє синтезувати отримані дані для подальшого вдосконалення економічної системи підприємства [1].

Основні напрямки аналізу витрат на ТДВ "Фабрика "Трембіта" ґрунтуються на первинних даних бухгалтерського обліку і звітності підприємства (див. рис 3.1)

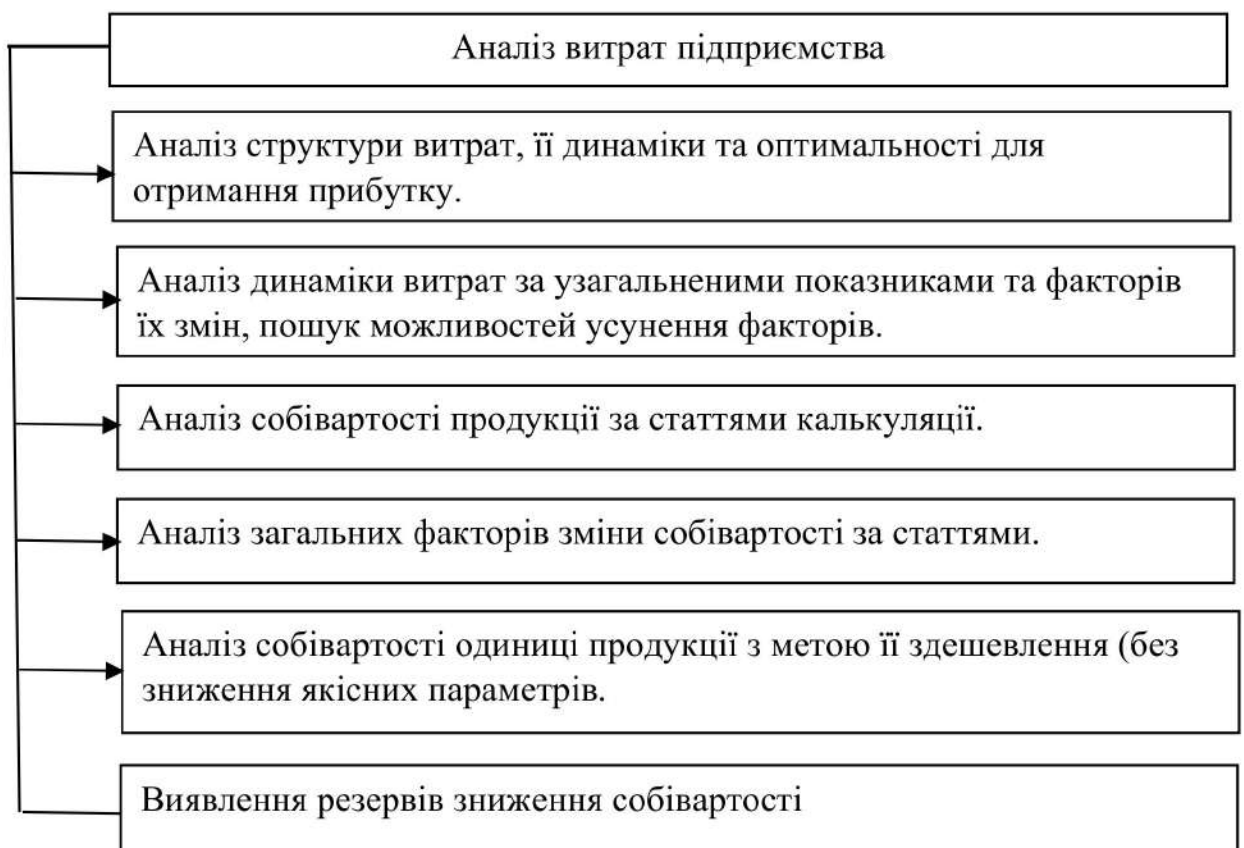

Рис. 3.1. Основні напрямки аналізу витрат підприємства

Аналіз витрат на ТДВ "Фабрика "Трембіта" є невід'ємною частиною управлінського процесу, покликаною ефективно керувати фінансовими ресурсами та оптимізувати діяльність підприємства. Основними завданнями, які вирішуються в процесі такого аналізу, є:

- виявлення та оцінка рівня витрат, перевірка обґрунтованості прийнятих управлінських рішень щодо зниження витрат;
- оцінка виконання прийнятих рішень, що включає виявлення відхилень фактичних витрат від запланованих або нормативних;
- визначення тенденцій зміни витрат, що дозволяє вчасно втручатися в діяльність підприємства для оптимізації;
- дослідження причин відхилення фактичних витрат від планових або попередніх періодів, включаючи оцінку впливу різних факторів.
- виявлення резервів для зниження витрат і розробка заходів для їх мобілізації [ ].

Аналіз витрат здійснюється з використанням різних джерел інформації, таких як планові та звітні калькуляції, норми і нормативи споживання ресурсів, рахунки бухгалтерського обліку, реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність, а також первинні документи та інші джерела.

Рис. 3.2 Основні напрями аналізу витрат підприємства

При аналізі витрат виробництва основної діяльності на виробничих підприємствах, таких як ТДВ "Фабрика "Трембіта", застосовуються різноманітні методи і прийоми, що дозволяють всебічно оцінити структуру витрат та виявити резерви для їх оптимізації (див. рис. 3.3)

Рис. 3.3 Методи і прийоми аналізу витрат виробництва основної діяльності.

Ці методи і прийоми дозволяють підприємству системно підходити до управління витратами, покращуючи фінансові результати і зміцнюючи свою конкурентоспроможність на ринку. Використання такого всебічного підходу до аналізу сприяє глибшому розумінню процесів, що відбуваються на виробництві, і

допомагає виявляти ефективні рішення для зниження витрат і підвищення продуктивності.

Методика аналізу витрат виробництва основної діяльності на ТДВ "Фабрика "Трембіта" є комплексним процесом, що включає кілька послідовних етапів, спрямованих на детальне дослідження витратної частини підприємства. На підготовчому етапі здійснюється збір усіх необхідних даних з бухгалтерського обліку, фінансової звітності, планових і фактичних калькуляцій та інших джерел, що забезпечує повноту інформаційної бази для аналізу.

Наступним кроком є класифікація витрат, яка включає їх поділ на прямі і непрямі, змінні і постійні, а також оцінка динаміки витрат для виявлення трендів або сезонних коливань. Під час аналізу використовуються різноманітні методи, зокрема порівняльний аналіз, що дозволяє виявити відхилення фактичних результатів від планових, і факторний аналіз, завдяки якому визначаються основні чинники, що впливають на рівень витрат.

Трендовий аналіз допомагає оцінити довгострокові тенденції, що дозволяє підприємству побудувати прогнози і стратегічні плани. Важливим етапом є виявлення відхилень і аналіз причин, що їх викликали, це дозволяє оцінити вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на виробничі витрати.

На підставі проведеного аналізу розробляються конкретні рекомендації щодо оптимізації витрат. Це включає розробку заходів з їх зменшення та підвищення ефективності виробництва разом з визначенням необхідних ресурсів для реалізації цих заходів. Завершує процес етап впровадження, під час якого реалізуються запропоновані заходи, а також постійний моніторинг їхньої ефективності для забезпечення стійких результатів та адаптації у разі потреби.

Цей систематизований підхід дозволяє підприємству приймати обґрунтовані рішення для підвищення рентабельності та зміцнення конкурентних позицій на ринку, забезпечуючи глибше розуміння витратних процесів та їхній контроль.

3.2. Результати аналізу витрат виробництва основної діяльності підприємства на ТДВ «Фабрика «Трембіта»

Аналіз витрат виробництва основної діяльності на ТДВ "Фабрика "Трембіта" дає змогу оцінити ефективність використання ресурсів і визначити потенційні можливості для оптимізації витрат і підвищення рентабельності. Проведений аналіз не лише розкриває структуру та динаміку витрат, але й допомагає виявити ключові фактори, що впливають на собівартість продукції. Це дозволяє підприємству оперативно реагувати на виклики, що виникають, і приймати обґрунтовані рішення, спрямовані на підвищення економічної ефективності та зміцнення конкурентних переваг.

В таблиці 3.1 розглянемо детальний аналіз структури операційних витрат ТДВ "Фабрика "Трембіта" за період 2022-2024 роки. Це дозволить виявити динаміку ключових статей витрат і зрозуміти їх вплив на загальну економічну ефективність підприємства.

Таблиця 3.1

Аналіз показників структури операційних витрат ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.

Елементи операційних витрат	2022 рік		2023 рік		2024 рік		Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Операційні витрати п-тва, в т.ч.:	22179,4	100,0	20831,4	100,0	29188,6	100,0	-1348	+8357,2	-6,08	+40,12
-матеріальні витрати	10792,5	48,66	10698,5	51,36	16328,4	55,94	-94	+5629,9	-0,87	+52,62
- витрати на оплату праці	3477,6	15,68	3698,4	17,75	5342,3	18,30	220,8	+1643,9	6,35	+44,45

продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
-відрахування на соціальні заходи	72	0,32	64,1	0,31	58,1	0,20	-7,9	-6	-10,97	-9,36
- амортизація	2604	11,74	651,8	3,13	325,6	1,12	-1952,2	-326,2	-74,97	-50,05
- інші операційні витрати	5233,3	23,60	5718,6	27,45	7134,2	24,44	+485,3	+1415,6	+9,27	+24,75

Аналіз структури операційних витрат ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки вказує на значні зміни в різних статтях витрат, які мають суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства.

Загальні операційні витрати у 2023 році зменшилися на 6,08% порівняно з 2022 роком, але в 2024 році зросли на 40,12% відносно 2023 року, що може свідчити про суттєву зміну у виробничій політиці чи зовнішніх умовах ринку.

Матеріальні витрати практично не змінилися у 2023 році (-0,87%), але суттєво зросли на 52,62% у 2024 році. Це свідчить про можливе збільшення обсягів виробництва або підвищення цін на сировину, і підвищення їхньої питомої ваги в операційних витратах до 55,94% вказує на зростання значення цих витрат у загальній структурі.

Витрати на оплату праці збільшилися протягом усього періоду, зростаючи на 6,35% у 2023 році і на 44,45% у 2024 році. Це може бути позитивним сигналом, що вказує на покращення умов праці, але також підвищує тиск на бюджет підприємства. Відрахування на соціальні заходи продемонстрували спад на 10,97% у 2023 році і ще на 9,36% у 2024 році.

Амортизаційні витрати сильно зменшилися у 2023 році на 74,97%, і в 2024 році ще знизилися на 50,05%, що може відображати скорочення капіталовкладень або модернізацію обладнання, що потребує менших амортизаційних відрахувань.

Інші операційні витрати зросли на 9,27% у 2023 році і ще на 24,75% у 2024 році, що вказує на збільшення витрат, які можуть включати адміністративні або допоміжні функції, підвищуючи їхню частку в загальних витратах до 24,44%.

Загалом, ці результати свідчать про необхідність ретельнішого контролю за матеріальними і заробітними витратами, а також іншими операційними витратами, щоб запобігти надмірному їх зростанню. Підприємство може розглянути стратегії з оптимізації витрат для зменшення впливу цих факторів на загальну рентабельність.

Переходячи до розгляду показників витрат та рентабельності ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки, важливо проаналізувати, як зміни у фінансових показниках впливають на загальну економічну ефективність підприємства (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Аналіз витрат та показників рентабельності
ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.**

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів,робіт послуг), тис. грн.	8814	7035,2	6855,6	-1778,8	-179,6	-20,18	-2,55
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	7185,6	6745,5	6667,7	-440,1	-77,8	-6,12	-1,15
Валовий прибуток	1628,4	289,7	187,9	-1338,7	-101,8	-82,21	-35,14
Витрати на 1 грн. продукції	0,82	0,96	0,97	0,14	0,01	17,61	1,44
Рентабельність продажів, %	0,18	0,04	0,03	-0,14	-0,01	-77,71	-33,44

Аналізуючи дані табл. 3.2 бачимо, що витрати на 1 гривню продукції зросли з 0,82 грн у 2022 році до 0,97 грн у 2024 році, що зазначає збільшення витратності виробництва, яке може негативно позначитися на загальній рентабельності підприємства. Це зростання вимагає детального аналізу компонентів витрат для виявлення можливостей оптимізації.

Рентабельність продажів постійно знижувалася протягом аналізованого періоду, з 0,18% у 2022 році до 0,03% у 2024 році. Це зниження рентабельності свідчить про не вигідні умови продажів або зростаючу собівартість, яка не компенсується зростанням доходів від продажів. Цей тренд підкреслює необхідність зосередження на стратегіях підвищення ефективності продажів та скороченні непродуктивних витрат.

Отже, результати аналізу вказують на потребу в комплексних заходах для стабілізації доходу та підвищення рентабельності, включаючи перегляд цінової політики, поліпшення управління витратами та розробку нових маркетингових ініціатив для розширення ринку збуту продукції. Це сприятиме покращенню фінансових показників та забезпечить сталий розвиток "Трембіти".

Розглянемо дані таблиці 3.3, що зіставляє динаміку витрат з фінансовими результатами, що відображає взаємозв'язок між ключовими показниками.

Таблиця 3.3

Аналіз співвідношення операційних витрат до валового прибутку і доходу від реалізації ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зміни, %	
	2022	2023	2024	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.	2023р. від 2022р.	2024р. від 2023р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Операційні витрати, тис. грн.	22179,4	20831,4	29188,6	-1348,00	+8357,20	-6,08	+40,12
Валовий прибуток, тис. грн.	1628,40	289,70	187,90	-1338,70	-101,80	-82,21	-35,14

Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	8814,00	7035,20	6855,60	-1778,80	-179,60	-20,18	-2,55
--	---------	---------	---------	----------	---------	--------	-------

продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Відношення витрат до валового прибутку	13,62	71,91	155,30	58,29	+83,39	+428,18	+115,97
Відношення витрат до доходу	2,52	2,96	4,26	0,44	+1,30	+17,46	+43,92

Аналіз співвідношення операційних витрат до валового прибутку і чистого доходу від реалізації ТДВ "Фабрика "Трембіта" за 2022-2024 роки вказує на суттєві фінансові виклики та необхідність стратегічних змін.

Почнемо з операційних витрат, які зменшилися на 6,08% у 2023 році порівняно з 2022 роком, проте зросли на 40,12% у 2024 році. Це зростання свідчить про істотну вагу витрат у структурі фінансів підприємства, яка потребує ретельнішого управління для уникнення подальшої маржинальної деградації.

Щодо валового прибутку, він різко зменшився на 82,21% у 2023 році та ще на 35,14% у 2024 році. Така тенденція свідчить про значне зниження рентабельності, і може бути наслідком як зростання собівартості, так і зниження ефективності продажів. У результаті співвідношення витрат до валового прибутку значно збільшилося, що вказує на стиснення маржі прибутку та вимагає негайного втручання в ціноутворення та управління витратами.

Чистий дохід від реалізації також знизився на 20,18% у 2023 році та на 2,55% у 2024 році. Водночас, відношення витрат до доходу зросло з 2,52 у 2022 році до 4,26 у 2024 році, що вказує на те, що витрати ростуть швидше, ніж доходи. Якщо така динаміка продовжиться, це може негативно вплинути на фінансову стійкість підприємства.

Загалом, підприємству необхідно розробити та впровадити стратегії, що забезпечать зменшення операційних витрат та підвищення ефективності продажів. Це може включати перегляд структура витрат, оптимізацію використання ресурсів,

поліпшення цінової політики та розширення ринкових можливостей для досягнення позитивних фінансових результатів.

ВИСНОВКИ

У першому розділі дипломної роботи було проведено всебічний аналіз теоретичних основ обліку і аналізу витрат виробництва основної діяльності на прикладі ТДВ "Фабрика "Трембіта". Розуміння витрат є ключовим для визначення фінансової стабільності підприємства, оскільки витрати формують базу для ціноутворення, планування та оптимізації ресурсів.

У процесі дослідження були розглянуті різноманітні підходи до класифікації витрат, їх економічна сутність і значення для ефективного управління підприємством. Спираючись на праці українських та зарубіжних вчених та враховуючи чинне нормативно-правове регулювання в Україні, було визначено, що витрати є основою для оцінки виробничої діяльності і прийняття управлінських рішень. Установлені класифікації витрат дозволяють досліджувати їх вплив на рентабельність і розробляти стратегії з їх оптимізації.

Значну увагу було приділено законодавчому, нормативному та інструктивному регулюванню витрат. В Україні облік витрат виробництва регулюється на декількох рівнях: міжнародному, національному та на рівні самого підприємства. Міжнародні стандарти фінансової звітності визначають загальні принципи, спрямовані на підвищення прозорості та надійності обліку, в той час як національні стандарти враховують особливості місцевого законодавства. Внутрішні нормативи та інструкції на підприємстві доповнюють цю структуру, дозволяючи ефективно впроваджувати облік витрат на локальному рівні.

У другому розділі дипломної роботи було проведено детальний економічний аналіз діяльності ТДВ "Фабрика "Трембіта", акцентуючи увагу на фінансово-економічних показниках і особливостях обліку витрат на виробництво. Оцінка

господарської діяльності за період 2022-2024 років дозволила вивести ключові висновки щодо фінансового стану підприємства та його ефективності.

Насамперед, аналіз фінансово-економічних показників продемонстрував суттєві зміни у структурі витрат і доходів, підкреслюючи необхідність удосконалення стратегій управління. Фабрика зіткнулася зі зниженням доходів від реалізації продукції, що потребує детального перегляду маркетингових стратегій та зниження собівартості для підвищення конкурентоспроможності.

Дослідження практичних аспектів ведення обліку витрат підкреслило важливість застосування ефективних облікових методів, таких як нормативний метод, який сприяє підтримці контролю над витратами. Це забезпечило не лише можливість своєчасного реагування на відхилення, але й прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що сприяють оптимізації фінансових процесів.

Сучасні комп'ютерні технології, зокрема впровадження програмного забезпечення BAS Бухгалтерія, відіграють суттєву роль у автоматизації ведення обліку витрат. Використання прикладних інформаційних систем дозволяє підприємству знижувати витратність облікових процесів та підвищувати точність фінансової інформації, що сприяє підтримці надійності фінансової звітності.

У третьому розділі дипломної роботи була проведена комплексна оцінка витрат виробництва основної діяльності ТДВ "Фабрика "Трембіта", з використанням різноманітних методів та підходів до аналізу. Результати детального аналізу витрат вказали на необхідність глибшого контролю матеріальних ресурсів та оптимізації трудових і операційних витрат. Це створює підґрунтя для формування стратегічних заходів, спрямованих на підвищення рентабельності та конкурентоспроможності підприємства. Водночас, використання автоматизованих систем управління обліком, таких як BAS Бухгалтерія, виступає важливим чинником для підвищення точності фінансової інформації та прискорення прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс №2755–XVII від 01.01.2018 р. зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .
2. Господарський кодекс №436-XV від 01.06.2018 р. зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .
3. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996–XIV зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .
4. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р. №3125-XII із наступними змінами.
5. Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”» від 12.05.2011 р. № 3332-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/> .
6. Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=240945 .
7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 „Подання фінансових звітів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/> .
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
9. П(С)БО 9 «Запаси» від 20.10.1999 р. № 246 // URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> .
10. П(С)БО 16 «Витрати» затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> .
11. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами та доповненнями // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .
12. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : пер. з англ. / [О.Л. Ольховікова, О.В. Селезньов, О.О. Зеніна, О.В. Гик та ін.]. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apu.com.ua> .
13. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879.
14. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Мінфіну № 88 від 24.05.1995 р. (зі змінами і доповненнями Наказу № 427 від 11.04.2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95> .
15. Типове положення з планування, обліку та розрахунку собівартості продукції (заробітку, послуг) у промисловості (Постанова КМУ № 473-96-п від 26.04.1996) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/473a-96-p> .
16. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1591 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .
17. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Мінфіну України від 29.11.2017 р. № 976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua> .

18. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 25.09.2015 р. № 840 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua>.
19. Наказ Міністерства фінансів України №1300 від 01.11.2010 «Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку фінансових витрат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1300201-10>.
20. Атамас П.Й. Управлінський облік : навч. посіб. – Д.-К. : Центр учбов. літ-ри, 2006. – 440 с.
21. Бабаєв Ю.А. Теорія бухгалтерського обліку / Ю.А. Бабаєв. – К. : Вища школа, 2009. – 692 с.
22. Береза А.М. Основи створення інформаційних систем: навч. посіб. – Київ: КНЕУ, 2010. – 210 с.
23. Бланк І.А. Словарь-справочник фінансового менеджера. – К.: Ніка-Центр, 2007. – 480 с.
24. Бондаренко Т.Ю. Облік і контроль загальновиробничих витрат (на прикладі гірничо-збагачувальних підприємств): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. – Київ, 2009. – 23 с.
25. Бузак Н.І. Облік і контроль витрат на впровадження сучасних інформаційних технологій: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. – Київ, 2009. – 23 с.
26. Бутинець Ф.Ф. Аудит: підручник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Житомир: ЖІТІ: ПП «Рута», 2002. – 672 с.
27. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. – 8-е вид. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с.
28. Візер Ф. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка / за ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. Київ : Видавничий дім «Альтернативи», 2001. 606 с
29. Виноградова М.О., Жидеєва Л.І. Аудит : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 654 с.
30. Войнаренко М.П., Гуменюк А.Ф., Цебень Р.Л. Облік внутрішніх та основних засобів у контексті прийняття управлінських рішень: монографія аудиту. – Хмельницький: Видавець ФОП Цюпак, 2012. – 212 с.
31. Грещак М.Г., Коцюба О.С. Управління витратами: навчально-методичний посібник. – К. : КНЕУ, 2006. – 131 с.
32. Гуцаленко Л.В., Коцупатрій М.М., Марчук У.О. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 496 с.
33. Дем'яненко М.Я., Лузан Ю.Я., Саблук П.Т. та ін. Фінансовий словник-довідник / За ред. М.Я. Дем'яненка. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
34. Дерій В.А. Організація бухгалтерського обліку на підприємстві: курс лекцій. – Тернопіль: Джура, 2003. – 92 с.
35. Драган О.І. Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 2. – С. 11-15
36. Дробязко С.І. Управління витратами підприємства на основі процесу бюджетування: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. – Київ, 2011. – 19 с.
37. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. – К. : Вища школа, 2009.
38. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.

39. Загородній А.Г., Усач Б.Ф., Хом'як Р.Л. Бухгалтерський облік та аудит підприємницької діяльності: навч. посіб. – Львів, 2008. – 208 с.
40. Задорожний З.Р. Внутрішньогосподарський облік: методологія та організація. – Тернопіль, 2007. – 141 с.
41. Ентоні Р., Рис Дж. Облік: ситуації і приклади / Під ред. і з предисл. А.М. Петрачкова; пер. з англ. – М. : Фінанси та статистика. – 1993. – 560 с
42. Івашкевич, В. Б. Організація управлінського обліку по центрах відповідальності і місцям формування затрат [Текст] / В. Б. Івашкевич // Бухгалтерський облік. – 2013. – № 5. – С. 15-18.
43. Кірданов М.Г. Облік та аналіз витрат на виробництво (на прикладі підприємств зовнішньої промисловості України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. – К., 2002. – 17 с.
44. Котляров С.А. Управління витратами: навч. посібник. – СПб. :2001. – 160 с.
45. Костякова А.А. Облік витрат на виробництво продукції рослинництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. – Київ, 2010. – 19 с.
46. Крушельницька О.В. Управління витратами. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 196 с.
47. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку: підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
48. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: навч. посіб. – К. : Каравела, 2004. – 568 с.
49. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства [Текст] : підручник / Є. В. Мних ; Київський національний торговельно-економічний ун-т. - К. : [б.в.], 2008. - 513 с.: рис., табл. - Бібліогр.: с. 510-513. - ISBN 966-629-312-9
50. Олійник О.В. Аудит операцій з обліку витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) / Олійник О.В. // Удосконалення національних нормативів аудиту [збірник тез та текстів виступів на науково-практичній конференції з аудиту]. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – С. 160-164.
51. Осовська Г.В., Юркевич О.О., Завадська Й.С. Економічний словник. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
52. Павелко О. В. Витрати» в бухгалтерському обліку: ретроспективне дослідження сутності поняття //Вісник національного університету водного господарства та природокористування [збірник наукових праць, Ч. 2]. – 2008. – №. 4. – С. 363-370.
53. Партин Г.О., Загородній А.Г., Корягін М.В., Хом'як Р.Л. та ін. Бухгалтерський облік: навч. посіб. – Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 248 с.
54. Пастернак Я.П. Бухгалтерський облік та аналіз витрат основної діяльності: організація і методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. – Житомир, 2010. – 21 с.
55. Павликівська О.І. Облік і аудит виробничих витрат (на прикладі підприємств цукрової промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. – Тернопіль, 2002. – 18 с.
56. Погорелов Ю.С. Вибір обґрунтування методів управління затратами підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: спец 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами – Донецьк, 2006 – 32с.
57. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
58. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність: навч. посіб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 141 с.
59. Рудніченко Є.М. Механізм управління накладними затратами в системі формування фінансових результатів промислових підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами ” / Є.М. Рудніченко. – Хмельницький, 2006. – 20. – С.18.

60. Савчук В.П. Фінансовий менеджмент підприємств: прикладні питання з аналізом ділових ситуацій. – К.: Изд. дім «Максимум», 2004. – 600 с.
61. Скрипник М.І. Розвиток бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю витрат та калькулювання собівартості продукції: автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.00.09. – Київ, 2012. – 41 с.
62. Сопко В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2010. – 500 с.
63. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.
64. Сук Л.К., Сук П.Л. Організація бухгалтерського обліку: підручник. – К.: Каравела, 2009. – 624 с.
65. Сухарева, Л. А. Контроллінг – основа управління бізнесом [Текст] / Л. А. Сухарева, С. Н. Петренко. – К. : Ника-центр, 2005. – 208 с.
66. Терещенко Л.О., Матієнко-Зубенко І.І. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2009. – 187 с.
67. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський облік, оподаткування і звітність: підручник. – 5-те вид. – К.: Алтера, 2011. – 151 с.
68. Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.
69. Філімоненко О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. – К.: Кондор, 2005. – 351 с.
70. Хом'як Р.Л., Лемішевський В.І. (ред.) Бухгалтерський облік в Україні: навч. посіб. – 6-е вид., доп. і перероб. – Львів: Інтеллект-Захід, 2007. – 1200 с.
71. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат / пер. з нім. під керівництвом і наук. ред. М.Г. Грещака. – Київ: Таксон, 2000. – 520 с.
72. Фаріон В. Я. Сутність витрат як економічної категорії / В. Я. Фаріон // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – Вип. 1 (49). Економічні науки. – С. 44-47.
73. Черткова Н.О. Економічне значення витрат промислових підприємств // Державне управління та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 6. – С. 444-447.
74. Шумило Ю.О. Управління витратами в умовах бюджетування на підприємстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. – Київ, 2010. – 21 с.